

Новы Час

ЛЮДМИЛА АЛЯКСЕЕВА

Стар. 6

ПЕРАХОД, ЯКІ ЗАЦЯГНУЎСЯ

Сутыкненні з рэальнасцю для тых, хто складае пра яе ўяўленне на падставе аналітычных нататак спецслужбаў, часта робяцца надзвычай балючымі

Стар. 4

АПОШНІЯ ВЫБАРЫ ЖЫРЫНОЎСКАГА

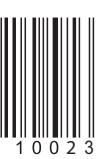
Пра асаблівасці расійскай палітыкі журналісту «НЧ» Алегу Новікаму расказвае расійскі палітолаг Дзмітрый Касценка

Стар. 13

СВАБОДА ВОЛЬГІ І ПАТАВАЙ

Стар. 14–15

ISSN 2218-2144

10023

ПАВАЖАНЫЯ ЧЫТАЧЫ!

НАДЫШОУ ЧАС ПАДПІСКІ
НА ДРУГОЕ ПАУГОДДЗЕ 2011 г.

НЕ ПРАПУСЦІЦЕ!

ПЕРШЫЯ ЗВАНОЧКІ

Вольга ХВОІН

Падманутыя ў сваёй ілюзіі
набліжэння да сярэдняга
класу беларусы грункулі
ў дзвёры стабільнасці
пратэстам. Падобна на тое,
што ненавісная рэжыму «пятая
калона» павялічвае свае
шэрагі.

Наш інфармацыйны імклівы век складана ўтаймаваць. Нават КДБістам, нават у Беларусі. Пагрозу ў вынаходніцтве чалавечства — інтэрнэце — улады краіны адчувалі нездарма. Варты было пахіснуцца мілай сэрцы валадароў «чырвонага дома» ідэі стабільнасці і квітнення, як на парадзе!, «Акупаваны горад вітае сваіх вызваліцеляў!».

У Мінску і абласных гарадах прышла акцыя пратэсту супраць падвышэння коштаў на бензін і дызельнае паліў «Стоп-бензін». У сталіцы акцыя мела і маштаб, і розгала — аўтааматары на дзве з паловай гадзіны паралізавалі

цэнтральны праспект. І дзеянні іх не мелі асуджэння — пешыя віталі «конных» волескамі апладысментамі. І нават вадзічелі і пасажыры тых машыны, што выпадкова трапілі ў паток, не абураўліся, а націкалі на клаксоны, далучаючы свой голас да пратэстнага гулу. І сышаліся на асфальт і з машын, і з натоўпу дробныя беларускія купоры — на знак іх абясцэнвання, што гэта ўжо не гроши, а фанцікі. І гучали рэплікі: «Сёння стоп-бензін, заўтра — стоп-рэжым!», «Цікавей, чым на парадзе!», «Акупаваны горад вітае сваіх вызваліцеляў!».

Спыніць, разагнаць матарызаваную акцыю пратэсту сіла-

вия структуры, натрэніраваныя супраць мірных пешых дэмансістраў, аказаліся бяспільнія. Міліцэйскія эвакуатары, што выехалі на праспект, міжволі аказаліся як бы ўдзельнікамі акцыі, мінакі віталі іх схемам.

Пакуль прэтэндэнты на розумы і сэрцы беларусаў з ліку апазыцыйных дзеячаў і палітыкаў будуюць планы на восень, незадаволенія абывацелі самаарганізуюцца ў пратэстныя хвалі. І нерви не вытрымалі. На наступны дзень некалькіх удзельнікаў акцыі прысудзілі да штрафаў, хачы за такую правіннасць, як прысутнасць на плошчы Незалежнасці 19 снежня мінулага года, каралі турэмнымі тэрмінамі. Але не той суб'ект, каб яго дражніць. Наадварот, Аляксандар Лукашэнка тэрмінова ўчыніў традыцыйны разнос зарваўшымся чыноўнікам, загадаў панізіць кошты на паліў, а падвышэнне коштаў на

іншыя тавары ўзгадняць непасрэдна з ім. Самы дарагі бензін ціпер мусіць каштаваць 4 500 рублёў за літр. Хто ведае, магчыма, акцыі «Стоп-бензін» наканавана стаць пачаткам «бензінавай рэвалюцыі».

Тым часам у сацыяльных сетках (праз якія ўласна і рассылаліся аўвесткі наконт акцыі «Стоп-бензін») плодзяцца заклікі выходзіць на цэнтральную плошчу гарадоў. Пакуль без сімволікі, плакатаў, лозунгаў. Але маштабы незадаволенасці ў народзе, які спрэс кляне ўладу за галечу, такія, што і да лозунгаў-патрабаванняў 19 снежня недалёка. Выходзяць пакуль што не тысячамі. У Мінску і абласных цэнтрах на цэнтральных плошчах сабраліся сотні. Ізноў жа па закліку распаўсюджаных у сацыяльных сетках аўвестках аб зборы людзей.

Сацыёлаг Аляксандар Сасноў зазначае, што незадаволенасць

уладамі расце. І прагнозы ў гэтым кірунку для рэжыму негатыўныя. «Запалоханасць у грамадстве расце. Разам з тым у сакавіцкім аптыяні рэйтынг улады ўжо ўпаў. Думаю, што пазнейшыя вынікі сацыялагічных даследаванняў пакажуць значны рост незадаволенасці палітыкай уладаў», — гаворыць эксперт.

Органы дзяржбяспекі пасправалі прыцінцуць інтэрнэт-актыўнасць. Мадэртараў буйных беларускіх суполак сацыяльной сеткі «ВКонтакте» наведалі КДБісты. Але ў стане сацыяльной напружанасці на змену адным лідарам хутка прыходзіць новыя. Мэта такіх акцыяў — «пазбавіцца ад страху і пачаць дзейнічаць», «скінуць Лукашэнку». Да слова, моладзевая інтэрнэт-платформа «Рух будучыні», у групе якой «ВКонтакте» запісана больш за 211 000 чалавек, рыхтуе цыкл акцыяў «Рэвалюцыя праз сацыяльную сетку». З 8 чэрвеня па 1 верасня арганізаторы прапануюць аднадумцам кожны тýдзень збірацца на галоўнай плошчы свайго горада.

Падзенне дыктатур Усходу, што адбылося цягам апошніх месяцаў, выявіла некалькі маркеру, што ўжо маюць месца і ў Беларусі: масавая незадаволенасць, новае пакаленне, што глядзіць на свет шырэй і не мае намеру жыць у дзяржаве-канвары, аслабленасць улады па тых ці іншых пазыціях. Да гэтага варты дадаць: каб атрымаць апошнюю інфармацыю «з палёў», ціпер не трэба чакаць выхаду газеты «Іскра» — дастатковая зайнсці ў сацыяльную сетку, дзе грамадзянская журналістыка шчодра выдае свежанкі прадукт.

Магчымае развіццё падзеяў залежыць хіба што ад часу і майстэрства ўладаў матэрыялізаць гроши з паветра. Калі апошнія не ўдасца, колькасць гатовых пайсці на пратэст з лідарамі ці без будзе толькі павялічвашца. І ўтаймаваць набрыньялую за гады сілу злосці, незадаволенасці, прыгнечанасці чалавечага гонару атрымаецца хіба што злачынствам супраць свайго народа. Але, будзем спадзявацца, што гэтага не дойдзе.

ФАКТЫ, ПАДЗЕІ, ЛЮДЗІ

КАМПАНІЯ

FORD ПА-БЕЛАРУСКУ

Вольга ХВОІН

Кампанія Ford будзе прасоўваць свае прадукты і сэрвісныя паслугі ў Беларусі па-беларуску.

Тэмай першай рэкламнай кампаніі Ford на беларускай мове стане якасць абслугоўвання ў фірменным сэрвісным цэнтры. Беларуская мова будзе прысутнічаць не толькі ў рэкламных слоганах і на плакатах. Кампанія ўспрымае моўную канцэпцыю шырэй і дапускае выкарыстанне дзяржаўных мовы Беларусі ў вусных зносінах з кліентамі салона або сэрвіснага цэнтра.

Выкарыстоўваць беларускую мову на прыярытэтнай аснове кампанія пакуль не гатовая, бо вялікая частка кліентаў выступае за падтрымание двухмоўнай формулы, якая замацавана ў Беларусі на дзяржаўным узроўні. Аднак новая камунікацыйная канцэпцыя нівелюе прыярытэт рускай мовы над беларускай, гарманізуе тым самым працэс

зносін Ford са сваімі спажыўцамі ў Беларусі.

«Не так шмат кампаній выкарыстоўваюць беларускую мову для контакту са спажыўцамі на тэрыторыі рэспублікі. Магчыма, таму, што ў краіне акрамя нацыянальнай існуе і актыўна выкарыстоўваецца руская мова, што для буйных міжнародных кампаній здаецца больш зручным для пабудовы рэкламных кампаній. Мы не разлічваем змяніць факт, які склаўся, або быць прыкладам для іншых кампаній. Наша задача — быць бліжэй да беларусаў, у тым ліку і за кошт выкарыстання дзвюх дзяржаўных мовай: рускай і беларускай. Вельмі важна разумець, што рэклама ў нейкай ступені фармуе культурную і нацыянальную самасвядомасць, упłyвае на моўныя працэсы, матывуе да выкарыстання конкретных моўных ведаў. Так што акрамя рэкламы мы закладваем у новую канцэпцыю яшчэ грамадскія, адкуацыйныя функцыі», — адзначыў кіраўнік аддзела маркетынгу афіцыйнага імпарцёра Ford у Беларусі кампаніі «Атлант М Вест» Сяргей Скляраў.

Каб пашырыць і замацаваць практику прымянення беларускай мовы, кампанія Ford плануе праводзіць у аўтацэнтры «Атлант М Баравая» Ford адмысловых «дзён беларускай мовы», у рамках якіх зносины работнікаў цэнтра з кліентамі будзе будавацца з улікам прыярытэтнага выкарыстання нацыянальных лінгвістычных ведаў.

ПАДТРЫМКА

ТОЛЬКІ НА ПАМПЕРСЫ

Таццяна ШАПУЦЬКА

Намеснік Міністра працы і сацыяльной абароны Беларусі Аляксандар Румак падчас анлайн-канферэнцыі «Асаблівасці арганізаціі працы жанчын і непаўнагадовых» паведаміў, што з каstryчніка памеры аднаразовай матэрыяльнай дапамогі з нагоды нараджэння дзіцяці падвысяцца ў два разы!

З першага погляду, заява пазітыўная — нарэшце пачалі падвышацца не толькі кошты ў крамах. Праўда, пералічыўши суму дапамогі на долары, становічае ўражанне ад абыяння знікае — падвышэнне складае ўсяго \$137. Троху матэматыкі: на дадзены момант сума БМП раўніцца 343 тыс. 260 рублям, і невядома, ці будзе падвышацца да каstryчніка. Памер падтрымкі зараз складае 1 млн. 716 тыс. 300 рублёў, а ў каstryчніку будзе раўніцца 3 млн. 432 тыс. 600 рублям. У адпаведнасці з сучасным курсам Нацбанка Беларусі выходзіць \$691 супраць ранейшай сумы ў \$554 (пры курсе Нацбанка да дэвалютацыі).

Такім чынам, рэальнае падвышэнне памеру падтрымкі раўніцца 25%. Калі лічыць, кале не новыя надрукаваныя беларускія «зайчыкі», а набор рэчаў для немаўлят, які можна прыдбаць за гэтыя грошы. У адпаведнасці з сярэднім коштамі ў папулярных інтэрнэт-крамах для немаўлят, сумы ў \$137 хопіць роўна на 4 пакункі «памперсаў». Ды і тое, калі атрымаеца іх знайсці — на падгузнікі, якія збольшага ўважаюць з-за мяжы (роўна як і іншыя шматлікія рэчы для немаўлят) зараз вар’яць ажыяцтаж.

Калі ж палічыць, на што хапае ўсё абяцанай сумы ў \$691 пры ўмове, што кошты да каstryчніка не падвысяцца, дык пасля набыцця самай таннай каляскі, дзіцячага ложка (з матрацам), ваннічакі і аўтакрэсла гаманец рэзка пусцее. А як жа харчаванне, вонратка, падгузнікі, цацкі — ўсё тое, што так неабходна для пайўнавартаснага развіцця дзіцяці? На штомесцовую падтрымку для дзіцяці да трох год у памеры 289 430 (зараз \$58) асабліва не пашыкуеш.

Як нараджакаць і выжываць у такіх умовах, Аляксандар Румак не патлумачыў, роўна, як і не сказаў, што рабіць жанчынам зараз, да каstryчніка, калі за адзін дзень падтрымка рэальная скарацілася з \$554 да \$346 і яе хапае роўна на 10 пачак «памперсаў».

ПАДРАБЯЗНАСЦІ

РЭПРЭСАВАНЫЯ «ДОБРЫЯ МЫСЛІ»

Аляксей ХАДЫКА

31 мая за паўгадзіны да пачатку прэзентацыі кнігі вядомага філосафа Уладзіміра Мацкевіча «Не думайте о рыхем и слепом утконосе» гасцям фальварка «Добрыя мыслі» паведамілі: Мерапрыемства адміністрацыя. Як высветлілася, прычынай адмены стаў тэлефонны званок з адміністрацыі Маскоўскага раёна.

1 чэрвяна мастацтвазнавец Таццяна Гаранская планавала адчыніць у «Добрых мыслях» выставу твораў жывапісу Міхася Рагалевіча (1932–2010) «Яблыня ў квецені». За паўгадзіны да адкрыцця адбылося тое самае, што і напярэдадні. Кіраўнічка ідэалагічнай і культурнай работы Маскоўскага выканкама нехта Таццяна Каліціна, вырашыўшы, што яна мае права распараджацца прыватнай кавярній і планамі абсалютна непадпрацаваных ёй людзей, забараніла мерапрыемства сваім тэлефонным званком. У выніку адбылася «закрытая» прэзентацыя, а выставу яе арганізатары дэмантвалі 6 чэрвяна. Такім чынам, рэпрэсаваны мастак Рагалевіч, які вырас у дзіцячым доме, таму што бацькоў саслалі, аказаўся рэпрэсаваным ідэалагічнай з маскоўскага выканкаму яшчэ раз. Кажуць, жонка мастака, якая спецыяльна прыехала на адкрыццё, ціха плацала ў кутку.

6 чэрвяна стала вядома, што «Добрыя мыслі» зачынілі. На дзвярах наведальнікаў сустракала шыльда: «Не работаем. Бабшэ».

І тут варта паведаміць чытачу тое, пра што амаль нікто не ведаў. Гаспадыня кавярні, Ірына Каліноўская, маючы іншы бізнес, падтрымлівала больш 10 гадоў фальварак як выключна актыўную выставачна-канцэртную пляцоўку. Якая прыносіла гаспадыні

толькі страты. Гэта называецца — займацца дабрачыннасцю. За 10 гадоў, супрацоўнічаючы з Таццяной Гаранской і Віктарам Маркаўцом, гаспадары здужалі арганізаваць у кавярні калія трох соцен высташ. 2–3 выставы штогодзіць 10 гадоў таму, дарэчы, усё пачалося з экспазіцыі таго ж самага Рагалевіча. Зараз кола гісторыі «Добрых мысляў» сівалічна замкнулася выставай яго ж работ. У прамежку былі паказы графікі, фатаграфій.

Гаранская і Маркаўец адчынілі забытых імёны мастакоў Заходняй Беларусі. Калі ў мінулым годзе адбылася шырокая рэтраспектыва «Мастакі Заходняй Беларусі» у Нацыянальным мастацкім музеі, больш 50 працэнтаў паказаных на ёй работ былі творамі, якія прыйшлі праз экспазіцыі ў «Добрых мыслях». А яшчэ былі паказы сотняў іншых таленавітых творцаў.

Іда кожнай выставы — абавязковы каляровы буклет з тэкстам. І так 10 гадоў. Толькі на выставы (не лічачы канцэртаў) Ірына Каліноўская выдатковала за гэты перыяд каля 150 тысяч долараў. А яшчэ яна купіла неабходную тэхніку для вядзення музейнай работы ў фальварку. Купляла работы ў мастакоў, асабліва імкнучыся падтрымакаць небагатых творцаў. Яшчэ вынікам шматгадовай працы зрабілася падрыхтаваная

да выдання серыя з 10 кніг: «Мастацтва Заходняй Беларусі», «Беларускае маладзёжае мастацтва», «Беларускае мастацтвазнавства ў XX стагоддзі», «Беларускі мальваны дыван» (пад гэтым выданнем было арганізавана дзясятак пленэроў у Заслаўі) і іншыя. Пэўна, зараз выхад гэтых кніг адкладаецца.

Ірына Каліноўская доўгі час маўчала і не казала нікому, як нахадная ідэалагія разбурала яе бізнес. Пасля прэзентацыі, прысвячанай стагоддзю «Нашай ніве», адбыўся першы наезд: у Каліноўскай забралі офіснае памяшканне на «АўтоВАЗе». Потым былі пасяяныя бязглазыя праверкі ўсіх яе бізнесаў і штрафы, штрафы... І зараз — фінал.

У іншай краіне, амаль у кожнай краіне свету, такую асабу, як Каліноўскую, якая ўкладае свае гроши ў падтрымку культуры, пэўна, узнагародзілі б галоўным дзяржаўным медалём. А частку грошай кампенсавалі б, панізіўшы ёй падаткі. У нас — не так. Ціхія героі ідэалагічнага фронту вядуць вайну супраць уласнага народа. Вы запомнілі гэта прозвішча — Таццяна Леанідаўна Каліціна? Мне здаецца, яго пакуль няма ў спісе чыноўнікаў, якім забаронены выезд у краіны ЕС. Хай адпачывае ў той самай краіне, атмасфера якой яна ўласнаруча атручвае.

прамовіў свае слова пра непазбежнае кананне нацыянальных моваў у СССР. На шчасце, прайдзісветы на кіраўнічых пасадах толькі мяркуюць, што яны панујуць і распрадаўшыца на ўсёй падладнай ім зямлі.

Вельмі хораша дніамі сказаў пра Конана Аляксандар Лукашук, дырэктар Беларускай службы Рады «Свабода»: «Спакой і ўпэўненасць (Конана) грунтаваліся на гранітным падмурку ведаў і веры. Як і Васіль Быкаў, ён узышаўся над сучаснасцю і задаваў ёй гістарычныя каардынаты». Ён і застаецца такім у памяці: узважаны, добразычлівы, трошкі ўсмешлівы, заўсёды гатовы выслушаваць і дапамагчы. Колькі ёсьць сіл. Здавалася, ён жыў на зямлі нетаропка і разважана, бы на нябесным Алімпе. Як філософ на Фрасцы Рафаэля ў Ватыкане — «Афінская школа». Толькі гэта быў пачатак школы мінскай і беларускай. Хай жа справа Уладзіміра Конана множыцца ў працах яго вучняў і паслядоўнікаў.

Рэдакцыя «НЧ»

НЕКРАЛОГ

ПАМЯЦІ ФІЛОСАФА

6 чэрвяна на 78-м годзе жыцця скончыў свой зямны шлях Уладзімір Міхайлавіч Конан. Ён змагаўся: пасля цяжкай аперацыі на нирках ён вытрымаваў яшчэ 6 гадоў. Ён змагаўся ўсё жыццё: і ў наўуцы, і ў грамадзянскай дзеянасці — за прафесію, за веды, за дабрыню.

даведніках, нават цяжка ўявіць, што гэтых крыніц не было.

Калісці, калі ў 1962 годзе пасля 2 гадоў настаўніцкай працы на Вілейшчыне, малады Конан прыйшоў працаўшы у Інстытут філософіі і права АН Беларусі, нават дэклараўшы тэмай сваіх наўковых пошукаў гісторыю беларускай культуры было няпроста. Гэта ж той самы час, калі Мікіта Хрушчоў, стоячы на прыступках Беларускага дзяржуніверсітэта

▼ ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

ЦЭНЫ – НАЗАД!

Сяргей САЛАУЁЎ

Аляксандр Лукашэнка
запатрабаваў зніць цэны на паліва. Такое распараджэнне ён зрабіў 8 чэрвяна на экстранай нарадзе па актуальных пытаннях эканомікі, фрагменты якой былі паказаны па дзяржаўных тэлеканалах.

«Давайце дамовімся: паліва з заўтрашнія раніцы будзе не 5 тысяч 200 — 5 тысяч 100, а максімум 4 тысячи 500 рублёў», — сказаў Лукашэнка. — Таму можаце ісці і авбясяціць усім: 4 тысячи 500 — гэта максімум, гэта я бяру самы дарагі бензін. Ад гэтага будзем лічыць і дызельнае паліва, і больш таны бензін, нізка-актанавы».

Паводле яго слоў, у далейшым цана на бензін не будзе ўзрастати рэзка, а будзе прывязана да курсу доллара, які ўстановіца.

«І да 1 студзеня, калі ў нас будзе курс ці то 5.000, ці то 4.500: калі 4.500 — такім і застанецца, калі 5.000 — значыць, да 1 студзеня будзе працаўца па цэнаутварэнні, у квартал дадаючы па 2-3%, калі гэта трэба будзе. Але не па 30%. Вось і ўсё маё раешнне адносна паліва», — падкрэсліў Лукашэнка.

Ён дадаў, што, магчыма, давядзеца «адкручуваць цэны» і па іншых групах тавараў.

Не, сапраўды мы вярнуліся ў «ліхія 1990-я». Таму што менавіта годзе ў 1995-м Лукашэнка запатрабаваў «адвярнуць» цэны на галоўныя прадукты харчавання, кшталту хлеба, пасля іх падвышэння. Нічога не змянілася ў Беларусі.

Больш за тое. Зараз Аляксандр Рыгоравіч забараніў любое павышэнне цэн у краіне больш як на 5% без яго ведама.

«Я катэгарычна забараняю любы рух звыш 3-5% па цэнах без майго ведама», — заяўіў Лукашэнка на нарадзе 8 чэрвяна. Кіраўнік дзяржавы запатрабаваў ад урада растлумачыць, чым матываваны рэзкі рост цэн. «Галоўная праблема, якая дагэтуль хвалюе людзей, — гэта інфляцыя. Галоўнае ж сёння — трэба не проста зрабіць так, каб бюджет у нас быў тоўстым і тлустым, а абараніць людзей. Пры гэтым абсалютна недапушчальны рост цэн» — паведаміў ён.

І што? 38 чэрвяна рознічныя цэны на тытунёвую вырабы павышаюцца ад 10 да 60%. Такое раешнне ўтрымліваецца ў пастанове Міністэрства

эканомікі №86 ад 6 чэрвяна 2011 года, апублікованай на Нацыянальным прававым інтэрнэт-партале. У распаўсюджаным 7 чэрвяна каментары Міністэрства адзначаюцца, што раешнне аб павышенні рознічных цэн прынята «у сувязі з зменай сітуацыі на валютным рынку па прапанове канцэрна «Белдзяржхарчпрам», ТАА «Тытунь-інвест», РВГУП «Беларусьгандаль» і іншых заснаваных на беларускага рубля, што ўлічваеца пры фармаванні цэн на тытунёвую вырабы, а таксама ў мэтах выканання плана мерапрыемстваў па барацьбе з тытунекурэннем у адпаведнасці з палажэннем Рамачнай канвенцыі САЗ, прадухіленням несанкцыянаванага вывазу тытунёвай прадукцыі за межы рэспублікі», — адзначылі ў Міністэрстве.

38 мая рознічныя цэны на гарэлку павышаны на 10%. Гранічныя максімальныя адпусканыя цэны на свініну патушную ў чэрвні павялічваюцца на 10%. Як пракаментавалі ў Міністэрстве, «у сувязі з ростам сусветных цэн на найважнейшыя сырарынныя ресурсы і ўзвядзеніем імпортных бялковых даўкі для вытворчасці камбікармоў, зменай сітуацыі на валютным рынке сельгасвытворцамі былі павялічаны закупныя цэны на свінню».

Папярэднія павышэнні было ў маі — на 8%. У Беларусі неабходна забяспечыць сацыяльную абарону грамадзян і не дапусціць скакападобнага росту цэн, заяўіў Аляксандр Лукашэнка 8 чэрвяна на нарадзе па актуальных пытаннях эканомікі.

«Галоўная праблема, якая дагэтуль хвалюе людзей, — гэта інфляцыя. Мной было дадзена ўказанне прэм'ер-міністру, губернатарам і мэру Мінска самым жорсткім чынам

рэагаваць на рост цэн. Я быў упэўнены, што гэтыя службовыя асобы будуть прымыць раешненні ўзважана і абдумана, бо галоўнае сёння не проста зрабіць так, каб бюджет быў «тоўстым і тлустым», а галоўнае — абараніць людзей», — сказаў Лукашэнка.

«Пры гэтым абсалютна недапушчальна, — я аб гэтым катэгарычна папярэдзіў, — рабіць рэзкія рухі ў цэнайтварэнні. Можна толькі ўніз, уверх нельга. І тады я скажу, што мяне нават лібералы крытыкаваць не будуть, таму што цэні ўперліся ў столь, далей ім расці няма куды: Усе з гэтым згадзіліся», — падкрэсліў ён. На думку Лукашэнкі, калі дзесяці патрэбна была карэктніця цэн, то гэта неабходна было рабіць плаўна і акуратна, «людзі павінны былі мець магчымасць прывыкнуць да любога руху».

«Людзі толькі-толькі ачухаліся ад удара — на табе, як абухом па галаве, другі раз. Толькі людзі прыйшли ў сябе — на табе трэці раз, і гэта, мяне інфармуюць, не апошні, — сказаў Лукашэнка. — Тады, хлопцы, я скажу вам, не ў краіне, а дзесяці за межамі трэба будзе шукаць працу. Я дапусціць гэту здзеку з людзей не могу. Я вас папярэдзіў 10 дзён таму, прэм'ер-міністра асабістًا».

А tym часам прадпрымальнікі рынку «Малінаўка» маюць намер правесці 15 чэрвяна забастоўку супраць ліквідацыі гандлёвых месцаў.

Вечарам 8 чэрвяна на Каstryчніцкай плошчы Мінска прайшла акцыя маўклівай салідарнасці, на якую сабраліся актыўісты групы «ВКонтакте» «Рэвалюцыя праз сацыяльную сетку» і тыя, хто адгукнуўся на іх ініцыятыву.

Прыхільнікі «рэвалюцыі праз сацыяльную сетку» заклікалі ўсіх ахвотных прыісці на цэнтральную плошчу Мінска — без сімволікі, транспарантаў і іншых мітынговых аtrybutau. На іх заклік да 19.00 на плошчы сабралася каля сотні маладых людзей. Праз падыгдзіны іх налічвалася ўжо каля чатырохсот. Прысутныя хаатычна перамяшчаліся, некаторыя — на веласіпедах, віталі знаёмых, размаўлялі, жартавалі, многія размісціліся на прыступках ганка Палаца Рэспублікі. Потым сярод іх з'явіўся мужчына з гітарай, які праспілаваў некалькі песень — апошнія акорды патанулы ў апладысментах. Моладзь, якая ўтварыла пасярод плошчы вялікі круг, падхапіла песьеннную ініцыятыву, зачыгнушы «Тры чарапахі» гурта N.R.M.

Добрая «Дзяржава для народа» атрымліваецца?

PhotoByMedia.Net

▼ ФІГУРЫ ТЫДНЯ

ІРЫНА ВЕШТАРД

Беларуская сацыял-дэмакратичная партыя (Грамада) праўляла паўторны XIII з'езд, на якім быў абраны новы кіраўнік партыі — Ірына Вештард. За яе прагаласавалі 77 чалавек пры адным голасе «супраць», сямёра ўстрымаліся. Вештард пры абраўні заявіла, што мае намер захоўваць адзінства партыі, не перашкаджаць яе дзейнасці, «як гэта рабіў былы старшыня партыі Анатоль Ляўковіч». Яна таксама сказала, што, калі не апраўдае надзея сбяроў партыі, «без сумнення пакіне сваю пасаду». З'езд таксама ўнёс карэктывы ў статут партыі, каб падаць дакументы ў Міністэрства. Ірына Вештард доўгі час узнічала Гродзенскую абласную арганізацыю сацыял-дэмакратаў. На мінулых парламенцкіх выбарах Ірыну знялі з гонкі, аргументаваўшы гэта тым, што быццам бы частка подпісаў за яе вылучэнне была несапраўднай.

На папярэднім з'ездзе БСДП (Грамада), які адбыўся 10 кастрычніка 2010 года, кіраўнік партыі замест Анатоля Ляўковіча быў абраны Анатоль Сідарэвіч. Аднак Міністэрства прызнаў вынікі з'езду, у тым ліку тая, што тычацца абраўніцтва кіраўніцтва, несапраўднымі ў сувязі з парушэннямі заканадаўства падчас яго падрыхтоўкі.

У студзені 2011 года Міністэрства вынес БСДП (Грамада) два пісьмовыя папярэднікі ў сувязі з адсутнасцю дзеянняў для арганізацыі павярхнага з'езду.

РАМАН БЯССМЕРТНЫ

Экс-пасол Украіны ў Беларусі Раман Бяссмертны не беларус па паходжанню, але яго прынцыповая пазіцыя адносна сітуацыі ў краіне яго ўжо быў дыпламатичнай місіі вартая ўвагі. З чэрвяна прэзідэнт Украіны Віктар Януковіч сваім указам вызваліў Рамана Бяссмертнага ад абавязку пасла ў Рэспубліцы Беларусь. Некалькімі днімі раней Бяссмертны выказаў рэзкую крытыку ў дачыненні да афіцыйнага Мінску. Бяссмертны быў прызначаны паслом у Беларусь папярэднім украінскім прэзідэнтам Віктарам Юшчанкам.

«Для сусветнай супольнасці відавочна: калі вы не хочаце адстойваць еўрапейскія каштоўнасці ў Беларусі — значыць, вы самі гатовыя іх парушаць. І нікія эканамічныя выгады недапушчальна абменьваць на гэтыя каштоўнасці — цытуе Бяссмертнага агенцтва УНІАН. — Дарэчы, я не ўйляю, як мог бы Віктар Януковіч стаць прэзідэнтам, калі б ягоны папярэднік Віктар Юшчанка дзеянічай у дачыненні да апанентаў гэта, як дзейнічае прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка», — сказаў экс-пасол.

Раман Бяссмертны расправеў, што за яго жорсткія выказванні на адрасе беларускіх уладаў палітыкі, якую мы праводзяць, яго неаднаразова запрашалі ў Міністэрства замежных спраў Беларусі і, як і іншым паслам, рабілі зайдагі.

Адстайны пасол таксама паведаміў, што Украіна падрыхтавала праграму па «навядзенню мастоў» паміж Беларуссю і Еўрапейскім саюзам. «Яна праговорвалася на сустрэчы міністрапамі замежных спраў абедзюх дзяржаў, але, на жаль, мне не вядомая рэакцыя ўладаў Беларусі, — зазначыў Раман Бяссмертны. — Што тычыцца дыпламатыі, канчатковага раешнення я яшчэ не прыняў. Але мой гадавы дыпламатычны вопыт свядчыць: да шчасця або на жаль, я не ўмёю хаваць свае эмоцыі за словамі. Хутчэй за ўсё, гэта занятае для іншых людзей. Магчыма, вярнуся ў палітыку».

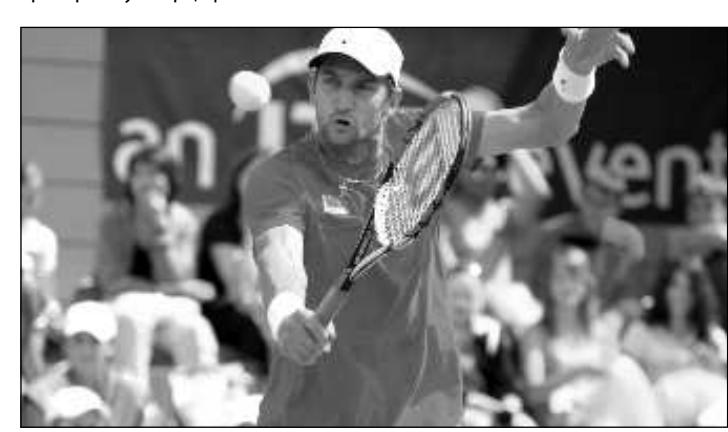
МАКСІМ МІРНЫ

33-гадовы беларускі тэнісіст Максім Мірны ўзняўся з шостага на трэцяе месца ў парным рэйтынгу АТР пасля перамогі на адкрытым чэмпіянаце Францыі. Гэта найвышэйшы рэйтынг спартсмена пасля 23 ліпеня 2007 года, — піша БелаТАН.

Мірны быў лепшым парным тэнісістам свету з 9 чэрвяна па 7 верасня 2003 года, з 20 кастрычніка 2003 года па 1 лютага 2004 года і з 29 студзеня па 15 красавіка 2007 года.

Яго партнёр па пары Дэніэл Нестар (Канада) перамясяціў з трэцяя на чацвёртасце месца. Летасць Нестар таксама выйграў «Ралан Гарос» (з сербам Ненадам Зімондзьчычам), таму цяпер праста абараніць балы. Мірны год таму выбыў у 1/16 фіналу (тулья з індыцам Махешам Бхупаци), таму цяперашнія перамогі дадала яму 1,910 балаў.

Вікторыя Азаранка апусцілася з чацвёртага на пяты радок у рэйтынгу WTA, саступіўши месца пераможцы «Ралан Гарос» На Лі. Кітайцы Азаранка прайграла ў чвэрцьфінале.

АЗБУКА ПАЛІТАЛОГІІ

ПЕРАХОД, ЯКІ ЗАЦЯГНУЎСЯ

Сяргей НІКАЛЮК

Сутыкненні з рэальнасцю для тых, хто складае пра яе ўяўленне на падставе аналітычных нататак спецслужбаў, часта робяцца надзвычай балочымі.

Аднойчы я паглядзеў па тэлевізоры заканчэнне фільма (назву, на жаль, не памятаю) з Сямёном Фарадай у галоўнай ролі. Яго герой размаўляў выключна газетнымі штампамі эпохі развітога сацыялізму. А зараз прапаную чытачам «НЧ» уяўць звычайны мінскі аўтобус, які ў самы час пік накіроўваецца з Малінаўкі ў цэнтр горада. І раптам прыстойна апрануты мужчына, які стаіць побач з вамі, добра пастаўленым голасам прамаўляе: «Согласно Конституции, основы политической системы нашей страны является президентская власть как гарантия стабильности и успешной реализации любых преобразований. Это главная особенность белорусской модели развития страны в переходный период. И она еще сегодня сохраняет свою актуальность».

Уявілі? Не, не мужчыну, а рэакцыю пасажыраў на «особенность белорусской модели развития страны в переходный период».

Прамежкавы варыянт блукання

Паводле афіцыйнага погляду на беларускую рэальнасць, мы ўжо 17 гадоў знаходзімся ў працэсе пераходу. На натуральнае пытанне: «А дзе мы апынёмся пасля яго завяршэння?» існуе адназначны адказ: «У Еўропе!» Мяркуеце самі: «Нас не надо уговаривать идти в Еўропу. Мы в ней находимся. И никогда не стремились отгородиться от тех ценностей, от всего хорошего и прогрессивного, что наработано в западноевропейских государствах, в Евросоюзе. Более того, мы вполне разделляем те демократические идеи, которыми руководствуются эти страны. Многие из этих ценностей исторически наработаны и нашим народом, на нашей территории».

Пераход беларусаў з Еўропы ў Еўропу не варта разглядаць у якасці хуткаплыннай падзеі. Тут напрошваецца аналогія са знамітым блуканнем габрэйскага народа па пустыні пад кірауніцтвам Майселя. Яно працягвалася сорак гадоў. Чаму так доўга? Тому што Майсей быў бы авантурыстам, «если бы, пренебрегая традициями, менталитетом наших людей, прывычным укладом жыцця, который сложился за всю нашу предыдущую историю», спрабаваў у тэмпе вальса (на раздва-тры) перанесці «западны образец устроіства общества на нашу почву».

З гэтым не пасправчаешся. Да моманту распаду СССР па ўзроўні канцэнтрацыі «чалавека савецкага» Беларусь упэўнена займала першое месца сярод савецкіх рэспублік. Мне ўжо

неаднаразова даводзілася спасылацца на аптынне ВІЦІОМ, праведзеное ў сакавіку 1991 года. Толькі 24% этнічных беларусаў ідэнтыфікавалі сябе ў якасці грамадзян БССР, а 69% — у якасці грамадзян Савецкага Саюза. Для параўнання: у Эстоніі судносіны былі 97 да 3. Праз 15 гадоў, у красавіку 2006-га, на пытанне «Ці лічыце Вы сябе хутчэй сучасным еўрапейскім чалавекам ці савецкім чалавекам?» другі варыянт адказу абралі 52% рэспандэнтаў, аднеслі сябе да еўрапейцаў крыху больш за траціну — 36% (тут і далей дадзеныя НІСЭПД).

Такім невясёлым стаўся прамежкавы вынік блукання пад кірауніцтвам айчыннага Майселя. Пераход з Еўропы ў Еўропу відавочна зацягнуўся. Новай Беларусі пакуль не атрымалася. У якасці каментара прывядзены слова галоўнага знайшы «чалавека савецкага» сашэлага Юрыя Левады: «Крыху асцярожней я б казаў «новая краіна». Назва новая. Краіны без чалавека не бывае. Калі людзі застаюцца старымі, калі сацыяльныя інстытуты застаюцца старымі, калі звычкі эліты і масы застаюцца ўяўлікай ступені старымі, то з агаворкамі можна казаць пра тое, новая ці не новая краіна. Куды чалавек можа ўцячы з гэтых рамак?»

На дыванку паміж крэсламі

Магчымасці палітычнай эліты непасрэдна фармаваць «новага чалавека» вельмі абмежаваныя, але яна здольная змяніць рамкі, у якіх чалавек фармуецца. Для далейшага руху па прыступках азбукавых паліталагічных ісцін нам спатрэбіцца чаргове ключавое слова. У дадзеным выпадку найбольш пасаваць будзе слова «ўзнаўленне».

Традыцыйным (архаічным) цывілізацыям уласціва панаванне статычнага ўзнавлення, г. зн. накіраванага на падтрыманне грамадства, культуры і асобы

ў адпаведнасці з некаторымі ідэалізаванымі ўяўленнямі пра мінулае. У сучасных (ліберальних) цывілізацыях пануячэ становішча займае інтэнсіўнае ўзнавленне, якое характарызуецца імкненнем да пастаяннага падвышэння эффектунасці.

Трагедыя Беларусі палягае ў тым, што яна даўно ўжо выйшла за рамкі традыцыйнай цывілізацыі, але пераступіць мяжу цывілізацыі ліберальнай так і не здолела. Яна затрымалася на памежжы. Але краіны, як адзначаў Левада, без чалавека не бывае. На мяжы паміж дзвюма цывілізацыямі затрымаліся беларусы. Варта паскрэбці практычна любога, як без вялікіх цяжкасцяў мы заўважым пласты «чалавека традыцыйнага» ў яго савецкім нават дасавецкім варыянце.

Навызначенасць цывілізацыйнага выбару спараджае запатрабаванасць у адмысловым шляху. Сацыёлагі любяць задаваць рэспандэнтам пытанне наконт іх геапалітычных пераваг. Калі варыянты адказаў абмежаваць Расіяй і Еўрасаюзам, то, у залежнасці ад бягучай палітычнай кан'юнктуры, атрымліваецца прыблізна роўнае размеркаванне. Але калі да традыцыйнай салодкай геапалітычнай парачкі дадаць «уласны адмысловы шлях», то апошні апыненца па-за канкурэнцыяй.

Прыяду адказы на пытанне «Які, на Ваш погляд, гістарычны шлях Беларусі?» за снежань 2009 года: «Уласны адмысловы шлях» — 55,0%, «Агульны шлях еўрапейскай цывілізацыі» — 23,6%, «Вяртанне на савецкі шлях» — 20,7% і не здолелі адказаць — 0,7%. Звярніце ўвагу на мізэрную колькасць тых, у каго ўзніклі цяжкасці з адказам. У тым жа снежні пры адказе на пытанне «Калі б давялося выбіраць паміж аўтаданнем з Расіяй і ўступленнем у Еўрапейскі Саюз, што бы абралі?» не здолелі вызначыцца 15,7% рэспандэнтаў (у 22,5 разы больш!).

Імкненне адначасова ўладкаўца адразу на двух цывілізацыйных крэслах па-чалавечы зразумела, аднак, улічваючы значную дыстанцыю паміж крэсламі, на практыцы мы маем сталыя самаразбуральныя канфлікты, якія неаднаразова прыводзілі да абвалу дзяржаўнасці. Гэта калі ўлада «валяется ў грязі». Апошні раз такое здарылася напачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя.

Адсюль імкненне абраць «іншы путь свога развязия — эволюцыйны, без рэзких скачкоў і перегібов». Гучыць добра, але з «развіццем» неяк не вельмі стасуецца. Развіццё не варта блытаць з эканамічным ростам. Развіццё — гэта рост плюс істоты нацыянальныя і сацыяльныя змены. У працэсе развіцця фармуецца «новы чалавек», здольны абыходзіцца без дзяржаўнай апекі. Такі чалавек ўяўляе смяротную пагрозу для палітычнай эліты, якая ўладкаўца адрасуе на дыванку паміж дзвумі цывілізацыйнымі крэсламі.

Таму рамкі, у якіх сёння «ўзнаўляюцца» беларусы, па сваіх параметрах істотна не адразніваюцца ад рамак сямнаццацігадовай даўніны. Колькасць залежных ад дзяржавы беларусаў не скарачаецца. Ці варта пасля гэтага дзвініца стабільнасці электаральнай структуры грамадства?

Варыяцыі на тэму «новай эры»

«Беларусы — это те же русские, только со знаком качества». Такі лубочны малюнок склаўся ў галоах тых, хто доўгія гады глядзеў на беларусаў з вяршыні ўладнай «вертыкалі». Майскі таварны ажыятаж, які спустошыў паліцы крамаў, прымусіў сяго-таго перагледзець права беларусаў насыць такі высокі знак адразнення. Нечакана высветлілася, што «нас воспринимают вообще как дикарей».

Якая сувязь паміж пустымі паліцамі і дзікунамі, асабістамі

мне зразумець складана. Ва ўсім свеце, сутыкнуўшыся з эканамічнай навызначенасцю, людзі дзейнічаюць аднолькава. Нездарма яшчэ гуру фінансавых рынкаў Джордж Сорас адзначаў, што «інвестары паводзяць сябе як бараны». Заўважу, што ў большасці інвестараў, паводзіны якіх меўмагчымасць назіраць Сорас, за плячыма быў калі не Гарвард, то, прынамсі, Прынстан.

«Чалавек эканамічны», г. зн. чалавек, які думае катэгорыямі асабістых прыбыткаў і страт, баязлівы па вызначенні. Як адзначаў у сваёй книзе «Грацыянальнае багацце» амерыканскі эканаміст Роберт Шылер: «Усе значныя бумы на фондавых рынках звычайна супрадаваючы гісторыямі пра новую эру, што прэтэндуе на апісанне гістарычных змен, якія стануть пачаткам новага гістарычнага этапу». У Беларусі фондавы рынак калі існуе, то выключна на мініяльна. На жыццё шараговых грамадзян ён нікага ўплыву не аказвае, але вось што да гісторыі пра новую эру, то ўжо амаль 17 гадоў беларусы прачынаюцца і засынаюць пад іх бясконцыя варыяцыі.

Такія гісторыі і фармуюць статкі даверлівых бараноў-інвестараў. Амерыканцы інвестуюць у акцыі, беларусы — у банкаўскую дэпазіты. Розніца непрынцыпавая, падабенства робіцца асабліва прыкметным падчас лопання інвестыцыйных бурбалак, разадзымутых не без дапамогі гісторыі пра новую эру.

Сутыкненні з рэальнасцю для тых, хто складае ўяўленне пра яе на падставе аналітычных нататак спецслужбаў, часта робяцца надзвычай балочымі. У гісторыі зафіксаваны і фатальны выпадкі, калі «той, хто сутыкнуўся» быў не ўстане да канца ўсвядоміць змены, што адбыліся. Апошні прыклад — зараз ужо былы прэзідэнт Егіпта Хосні Мубарак. За некалькі гадоў да заканчэння свайго троцціціадавага знаходжання на пасадзе прэзідэнта ён выступаў у прымым тэлеэфіры і прамаўляў так, як быццам ён паднешаму з'яўляецца ўлюблёнам егіпецкага народа.

Але не будзем пра сумнае. Заканчваць «Азбуку паліталогіі» варта калі і не на аптымістычнай, то, прынамсі, на вясёлай ноце. Для гэтага я праную чытачам вярнуцца ва ўжоны аўтобус, які курсуе па маршруце Малінаўка-4 — Дружная. Нам пашанцавала. Прыйстойна апрануты мужчына з добра пастаўленым голасам яшчэ не выдаткована свой запал прамоўцы. Прывяду яго заключную рэпліку-цытату: «Сегодня мы переходим к новому этапу строительства нашего государства, который характеризуется либерализацией экономики и более интенсивным развитием предпринимательства. При этом надо понимать, что повысить предпринимчивость, инициативу, экономическую активность граждан невозможно без адекватного повышения их роли в формировании решений по социально-экономическим проблемам общества».

МЕРКАВАННЕ

НІ ВУДЫ, НІ РЫБЫ

Канстанцін СКУРАТОВІЧ

Урад Беларусі абнародаваў план антыкрызісных заходаў з мэтай «забеспячэння збалансаванага развіцця эканомікі ва ўмовах змянення афіцыйнага курсу беларускага рубля». То бок ніякіх табе рынковых сацыялізмаў або капіталізмаў без дробнага ды буйнога прадпрымальніцтва.

Ніякага табе постіндуstryяльнага грамадства, у якое Беларусь павінна была, згодна з адной праграмай, трапіць літаральна гэтымі днямі, а дабрабыт працаўнікоў дасягнуць недзе 50–70% ад сярэдненеўрапейскага ўзроўню. Не, пра «планов громадье» староўца не ўзгадаваць. А ўсяго толькі пра курс беларускага рубля.

Але ж і ў такай малой справе без хітрыкаў не абыходзіцца. Бо сама вызначэнне мэты правакуе чытача да высновы, што раней, пры быўшым курсе, эканоміка развівалася збалансавана. Гэта значыць, прыбылкі былі нашмат большыя за выдаткі, а баланс зневажнага гандлю краіны быў стабільны дадатны і вартасць экспарту нашмат пераўзыходзіла вартасць імпарту. Таму прадпрыемствы, фірмы, бюджэты розных узроўняў не ведалі, куды грошы дзець, як распарадзіцца валютнымі рэурсамі, каб яшчэ болей зарабіць для сябе і для краіны.

Дык вось. Нічога такога і бізка не было. Некалькі гадоў запар велічыня адмоўнага сальда павялічвалася. За выключэннем студзеня, кожны месяц бытчага года павялічваў адмоўнае сальда зневажнага гандлю болей, чым на мільярд долараў. За I квартал мінлага года памер адмоўнага сальда ў гандлі таварамі склаў 1,2 мільярда долараў, за першыя трэх месяцаў бытчага года больш 3 мільярдаў. Адмоўнае сальда ў цэлым за мінулы год склада 9,6 мільярдаў. Кожны вучань можа падзяліць адно на другое, памножыць і атрымаць вынік — у бытчым годзе Беларусь «недабяр» ад зневажнага гандлю ад 24 да 30 мільярдаў долараў.

Грошы не тое каб вялікія, можна сказаць, шалёныя. Калі гэта збалансаванае развіццё, то, мусіць, не ў бухгалтарскім разуменні гэтага слова. Но пры такіх лічбах галоўныя бухгалтары ці стралююцца, ці іх садзяць у турму.

Увогуле, цяжка зразумець, на што разлічваў Лукашэнка, калі патрабаваў ад прадпрыемстваў павялічваць вытворчасць валавой прадукцыі, ад продажу якой на зневажніх рынках нельга нават «адбіць» выдаткі. Кожны школьнік, якога павінны навучыць азбуку эканомікі (сёлетні ж год абвешчаны Годам прадпрымальніцтва), будзе ведаць, што гэта тупіковы шлях. І, магчыма, спытаецца ў настаўніцы: хто завёў Беларусь у тупік?

А яшчэ ж існуе нікім да гэтага часу не абергнуты закон заха-

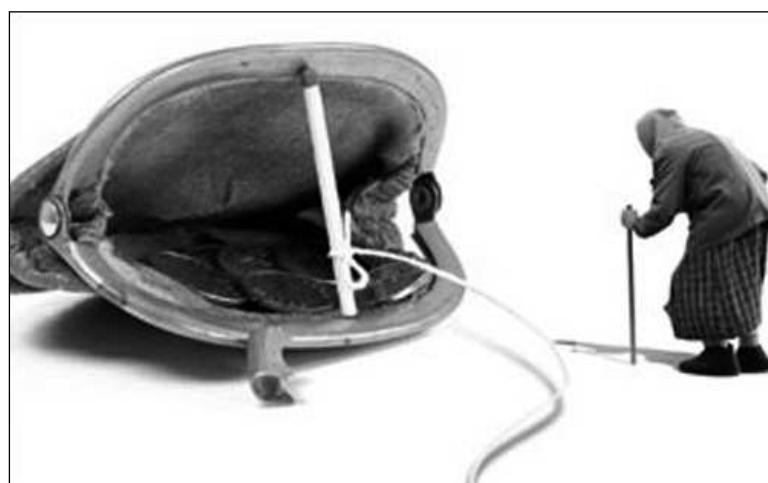
вання рэчыва і энергіі. Нічога з неадкуль не бярэцца, нічога нікуды не знікае. Толькі пераўтвараецца адпаведна са сваёй прыродай. Калі галава на плячах не толькі для фуражкі, то яна падказвае, што можна рабіць, а што нельга і ў якім выпадку. Ад якой працы будзе плён, а ад якой марнатраўства. Галава падкожа, як разумнае зрабіць дзеясмы.

Увогуле, толькі дзеянасць, якая прыносіць чалавеку і грамадству большыя набыткі за выдаткі, якая дае чалавеку годныя заробкі, можа лічыцца працай. А калі чалавеку праз трэх дні пасля палучкі — хоць міласціну збрай, то гэта не праца. Гэта здзен з чалавека, гэта марнатраўства эканамічных рэсурсаў, якіх заўсёды не хапае. Нават краінам, вельмі багатым на рэсурсы.

З такой вось нагоды ў большасці краін забаронена дзеянасць прадпрымальнікаў-марнатраўцаў. Рынкавай канкурэнцыяй, прафесійнымі саюзамі ды ўрадамі, якія сочаць, каб прадпрымальнікі бесперашкодна атрымоўвалі прыбылкі, а працоўныя — заробкі.

У нас жа ні заробкаў, ні прыбылкі. Калі б справа дайшла да суду (незалежнага і таму аўктыўнага), фірму «Беларусь» давялося б заняцца ўзвядзеннем галоўнага менеджэра звольніць ды наняць антыкрызіснага ўпраўляючага.

Беларусы жалю не вартыя, бо занадта многа і доўга слухалі прыемныя дыля сябе ад Менеджэра рэчыва, і яму адказвалі такім ж прыемнасцямі. Хай новы кіроў-

ца не шкадуе беларусаў, нават не любіць іх. Але хай навучыць, прывучыць краіну, створыць такую эканамічную сістэму, у якой можна працаўваць ды зарабляць грошы. Менавіта краіну. У такай краіне плённа пракацеца кожнаму паасобку і ў складзе карпарацыі. Усё ведаюць, што такое добрая працоўная мараль, і чаму нельга заўліваць вочы на работе без усялякіх дырэктыў.

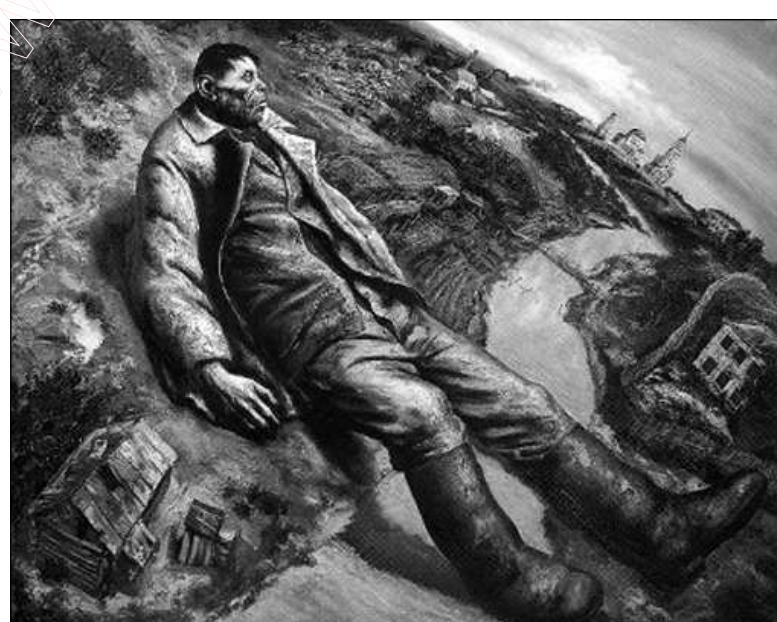
Зразумела, грошы ў эканоміцы выконваюць найважнейшую ролю. Але значна больш важна ўменне іх зарабляць. Настолькі, наколькі ўменне рабіць вуду важней за ўменне лавіць рыбу. Ёсьць вуда — некалі нешта клюне нават на новы кручок. А ў нас атрымліваецца — ні вуды, ні рыбы. Бегаем па беразе, галёкаем, хто б выручуў. Клянемся, што ў апошні раз. А далей ужо самі заробім. Як? Він не павершы! Для дасягнення балансу антыкрызісная праграма ўрада прадугледжвае (пункт 32) павялічэнне аўтому экспарту за кошт падвышэння аўтому вытворчасці.

Ведаеце, гэта нават не смешна. Бо галоўнай крыніцай дысанансу з'яўляюцца прамежкавыя тавары, якія Беларусь купляе для вырабу гатовай прадукцыі. Гэта

ішлі на лячэнне ад алкагалізму і на пенсіі. Аднак сярэдняя працяглосць жыцця паніжалася, пакуль для мужчын не стала ніжэй за пенсійны ўзрост. Кропка. Далей рухацца німа куды.

Зразумела, што трэба лячыць, трэба мець ЛТП, трэба падвышыць узрост для вольнага продажу спіртнога. Трэба будаваць спарткомплексы і бегаць кросы. Трэба падвышыць якасць і кошт напояў. У кляты савецкі час за сярэдні заробак можна было набыць 30–40 бутэлек гарэлкі, а зараз — больш за 150! Мора разліванае. Рай для туристаў з Фінляндый. Толькі ўсе пералічаныя меры лекуюць сімптомы хваробы, а не яе прычыну. Пра прычыну гаворца нічыму, быццам саромеючыся. Цяжкасці жыцця. Стрэсы. Але і гэта — драгаснае.

Скажам проста і адназначна — бяззвер'е і адсутнасць свабоды. Панаванне начальнікаў-халуёў і бессаромных «ідэолагаў». Панаванне хлусні і гвалту. Акіяна хлусні, у якім патанае краіна. Адсутнасць выбару як прэзідэнта, так і мясцовай улады. І ніводнага слова пратэсту з боку цэркви, што ўсходняга падпарадкавання. Ніводнай малітвы за вызваленне вязняў, кінутых за краты беззаконна. Быццам не Хрыстос ахвяраваў сваім жыццём за нашы правы. Таму здолныя і працалюбівыя людзі пакідаюць краіну. Астатнія співаюцца. Калі не вераць у Бога і не змагаюцца за свабоду.

вадкасці, каб спыніць пакуты. Алкаголь паралізуе волю і павольна, але наўхільна вядзе чалавека да смерці. Співаліся і сыходзілі з гістарычнай арэні плямёны і народы. Каланізаторы эфектыўна выкарыстоўвалі спірт разам са зброяй для «асваення» Паўночнай і Паўднёвой Амерыкі, Аўстраліі і Сібіры. Зара пагроза выраджэння навісла над Расіяй і Беларуссю.

Навукоўцы вызначаюць прычыны трох кшталтаў, якія вядуць да алкагольнай залежнасці. Генетыка, фізіялогія і сацыяльныя ўмовы. Генетыка — поле для навукі. Фізіялогія — для дактараў. Сацыяльныя ўмовы — наша агульная справа. Справа, сабраныя ад продажу спіртнога,

РОЗДУМ

КРАІНА СПІВАЕЦЦА

Юры ХАДЫКА, прафесар

Трапіў неяк на расійскім тэлеканале на перадачу «Агульная справа» і застаўся да яе канца. Гаворка ішла аб п'янстве.

Былі розныя прыклады. Адны заклікалі прынесьць закон, які абмяжуе ўжыванне алкаголю. Другія пірэчылі, пагражаячы самагонам і ўжываннем спіртнага тэхнічных вадкасцей. Трэція аналізавалі прыклад заходніх краін, дзе п'юць, але ведаюць меру. Святы заклікаў звярнуцца да Бога. Быў гарадскі вар'ят з прыкметамі алкагалізму на твары, які распавёў, як п'юць у асяродку мастакоў. Гучалі заклікі адкрыць ЛТП па прыкладу СССР і Беларусі і пачаць прымусова лячыць аматараў «зялёнаага змея». Нехта прыгадаў і славутае выслоўе вялікага князя кіеўскага Уладзіміра пра весялосць на Русі.

Але не праходзіла і не праішло адчуванне безнадзеянасці. На свядомасць давалі лічбы, што пра-гучалі, — 18 літраў чыстага алкаголю на душу населеніцтва РФ. Гэта ў два разы больш той мяжы, за якой пачынаецца выраджэнне генафонду. А калі ўлічыць, што

ГРАМАДСТВА

6

▶ ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА

Людміла Аляксеева: ПОСПЕХ НАШАЙ БЕЗНАДЗЕЙНАЙ СПРАВЫ

Вольга ХВОІН

Яна не баялася турмы і лагерау за савецкім часам, не байца ўлады, міліцыі цяпер. Але герайчным чалавекам жывая легенда праваабарончага руху Людміла Аляксеева сябе не лічыць. Называе сябе баязлівай — ёсць фобіі вышыні і глыбіні. З гумарам расказвае пра пагрозы арышту і вымушаную эміграцыю ў часы СССР. «Я — першакрыніца. Першакрыніца ў жывым выглядзе... У яшчэ жывым выглядзе», — жартуе Людміла Міхайлаўна падчас сустрэчы ў Мінскім офісе Беларускага Хельсінскага камітету.

Візіт у Беларусь Людмілы Аляксеевай, старшыні Маскоўскай Хельсінскай групы — гэта праява салідарнасці з праваабаронцамі, з тымі, хто пацярпей ад рэпрэсій цяперашняй улады за сваё іншадумства.

У маленькім пакойчуку офісу Беларускага Хельсінскага камітету, дзе і адбывалася сустрэча, задушна, цесна. І ціха. Атмасфера ўвагі да мужнасці гэтай маленькой і крохкай жанчыны ў гадах.

— Днём нараджэння праваабарончага руху я прапанавала лічыць 5 снежня 1965 года, калі на Пушкінскай плошчы прайшоў першы ў краіне мітынг з патрабаваннем выконваць Канстытуцыю. Мітынг быў пад лозунгам «Паважайце савецкую канстытуцыю! Яшчэ адзін лозунг — «Патрабуем галоснага суда над пісьменнікамі Андрэем Сіняўскім і Юлем Даніэлем!». Яны друкаваліся пад псеўданімамі на Захадзе. Ведалі, што гэта пагражае ім карамі, але кожны чытчык хоча мец пісьменнікаў, а пісьменнік — чытчычоў.

Потым я прачытвала гэтыя кнігі і нічога надта антысавецкага не пабачыла. Яны пачалі публікавацца ў 1956-м, а доблесныя чэкісты раскрылі толькі праз 9 год. Хаця дзве-тры сотні чалавек у Маскве добра ведалі, хто хаваецца за гэтым імёнамі. Канспіратары мы былі яшчэ тыя, а калі больш дакладна, то ніякія, — пачынае экспкурс у гісторыю праваабарончага руху краін былога СССР Людміла Міхайлаўна пасля знаёмства з моладзевай аўдышторыяй.

— І ў сталінскія часы былі выпадкі, калі людзі заступаліся на судзе за абвінавачваемых. Рабілася гэта ці па вялікай наїнасці і неразумению, чым гэта пагражае, ці з маральнага абавязку, — тлумачыць акалічнасці 45-гадовай даўніны дэмаршу савецкіх грамадзян. — Улады не заўважылі, што за 12 гадоў пасля смерці Сталіна настроі

Людміла Аляксеева

Фота аўтара

ў грамадстве змяніліся. Людзі падпісваліся пад зваротамі з патрабаваннем патлумачыць, за што быўлі арыштаваныя пісьменнікі, называлі сваё імя, адрас.

Патрабавалі свабоды слова. Гэта перша грамадзянскае права, якое запатрабавалі савецкія людзі. Права пісьменнікам пісаць, а чытчам — чытаць. Чалавек 20 выйшла. У асноўным студэнты, бо грамадзянскі зварот набралі на друкарцы і раскінулі па гуманітарных інстытутах. Але намнога больш было людзей, і я ў тым ліку, якія спачувалі, — узгадвае слынная праваабаронца.

Яна зазначае, што специялісты і міліцыянты адразу ж скапілі дэмантрантаў незапланаванай уладамі вулічнай акцыі. Аднак вымушаныя быўлі адпустіць людзей, бо не ведалі, у чым пакараць тых, хто хоча павагі да савецкай Канстытуцыі. Дарэчы, адкрылага суда тады дамагліся. Але гэта не зашкодзіла адправіць пісьменнікаў у лагеры.

Ужо з іх лістоў стала зразумела, што ў краіне ёсць лагеры для «палітычных» з адпаведнай кампаніяй асуджаных, — пісалі, як «літоўскія святары запрашаю на гарбату, а забаўны ўкраінец намаляваў цудоўны партрэт». Людміла Міхайлаўна падкрэслівае, што свобода сходаў гарантавалася савецкай Канстытуцыяй. Аднак адна з заснавальніц праваабарончага руху іранічна заўважае, што «існаваў добры жарт: Канстытуцыя гарантует свободу сходаў, але ніхто не ведае, ці гарантуюцца свабода пасля». І дадае: «Мы ўсе адзін аднаго ведалі. Гэта была не праваабарончая супольнасць, а садружніцтва. Канешне, гуртавала і адчuvанне небяспекі».

На Пушкінскую плошчу Людміла Міхайлаўна выходзіла з мірнымі акцыямі пратэсту ў наш час. А 31 снежня 2010 года яе нават завезлі ў Цвярскное аддзяленне міліцыі Масквы — акурат туды забіралі ў 1965 годзе ўдзельнікаў савецкіх грамадзян. — Улады не заўважылі, што за 12 гадоў пасля смерці Сталіна настроі

на пытанне аб моладзі Беларусі, якая з'яджае, бо не бачыць тут будучыні, Людміла Міхайлаўна пакідае рэмарку: «Я могу вас парадаваць — з Расіі таксама з'яджаюць». І крыху распавядае пра ўласную эміграцыю з Савецкага Саюза, якая выявілася не такай безнадзейнай і катастрафічнай, як тое падавалася:

— Калі я з'яджала, то ўжо была не моладзь (Людміла Міхайлаўна было на той момант 50 год). У студзені 1977 года, пасля ператрусаў на кватэры Аляксеевай, канфіскавалі самвыдат і замежную праваабарончую літаратуру. У адмысловай заяве ТАСС яе разам са старшынёй МХГ Юрыем Арловым і пісьменнікам Аляксандрам Гінзбургам абвясцілі агентамі антысавецкага Народна-працоўнага саюза — В. Х.). Эміграцыя — не спосаб барацьбы, але чалавек мае на гэта права. Як гаворыць старая прымаўка, рыба шукае, дзе больш глыбока, а чалавек — дзе яму лепш. Так заўжды было і будзе. Ніхто не мае права прымушаць чалавека жыць там, дзе ён не хоча з тых ці іншых прычын. Я з'ехала не тады, што хацела ці ратавалася ад арышту, хаця гэта фактычна быў мой паратунак ад лагераў.

Я з'ехала ў 1977 годзе, большасць маіх сібров на той момант ці ўжо адседзелі, ці яшчэ сядзелі. І як справядліва заўважыў адзін мой прыяцель, калі ваншы знаёмыя праводзяць адпачынок у Парыжы, то вам падаеца, што гэта нармальная. А калі ваншы знаёмыя сядзяць па лагерах і турмах, то вам падаеца, што не будзе нічога незвычайнага, калі і вы там апніцеся.

Мне так і падавалася — падумаш, лагер, ну, адсяджу пяць-сем гадоў, я здаровая, працаўваць змагу. Калі пасля не дазволяць жыць у Маскве — Расія вялікая, знойдзеца месца. А за мяжой — мовы не ведаю, дыпломы не прызнаюць. Кім я там буду? І галоўнае — тады эміграцыя была

назаўсёды, цяпер, канешне, можна з'ехаць і вярнуцца, як не спадабаецца. І вось я думала: лагер жа на пяць-сем год, а эміграцыя — назаўсёды. Гэтае страшнае слова «назаўсёды». Але мой муж адседзеў у сталінскія часы пяць гадоў па палітычным артыкуле і бясконца цвердзіў з веданнем справы, што лагер — не месца для жанчыны, — спакойна распавядае Людміла Міхайлаўна, і прызнаеца, што баялася зусім не зняволення.

— Да гэтага я спакойна ставілася. Іншая справа, што калі б я трапіла ў лагер, то сапсавала б жыццё блізкім. Мужа бы выгнані з працы, і ён бы бы вымушаны вазіць мне перадачы, невядома дзе зарабляючы на іх гроши. Сыну з-за мяне не далі паступіць у аспірантуру. І да ўсяго мае родныя не прости ведалі пра маю дзеянасць. Аднойчы была магчымасць з Грузіі прывезці ста асобнікаў падпольна на надрукаванай кнігі «Архіпелаг Гулаг» Салжанцына. Я б сама не змагла яе забраць, дык папрасіла сына і мужа, каб яны прыйшли і дапамаглі. І вось калі б нас тады злавілі, то сын і муж маглі б сесці толькі за тое, што любяць свою маці і жонку, што не дазваляюць ёй насыціць цяжкія торбы. Разуменне, што я сапсую жыццё блізкім, паўплывала на мae рашэнне. У выніку я выдатна вывучыла англійскую мову, напісала кнігу, пачала выступаць па радыё.

У эміграцыі Людміла Аляксеева напісала кнігу «Гісторыя іншадумства ў СССР». «Майму мужу Мікалаю Вільямсу — без яго гэтая кніга не была бы напісаная», — гаворыць ў эпіграфе да «першай спробы сістэматyzаванага апісання сучаснага іншадумства ў Савецкім Саюзе».

У 1993 годзе Мікалаі Вільямс і Людміла Аляксеева вярнуліся ў Расію. «Без перабольшвання я могу сказаць, што ад таго часу і да гэтага моманту ёсць найбольш шчаслівы, асэнсаваны перыяд майго жыцця», — прымаўляе Людміла Міхайлаўна, і ў выразе твару з'яўляецца наўгуроўны водблеск супакаення — так гавораць пра шчаслівы, асэнсаваны перыяд майго жыцця.

— Я не пісьменнік, я арганітар па натуры. Мне падабаецца працаўваць, выцягваць людзей з тых пераплётай, куды яны трапляюць. А кнігу я напісала ў эміграцыі, бо чым там яшчэ займаца?

Спадарыня Аляксеева з гумарам глядзіць на крутыя віражы свайго лёсю і папярэджвае, што ўзрост — не нагода для страхаў: «На маё 75-годдзе я сказала гасцям — толькі адна жанчына была аднаго са мной узросту, астатнія маладзейшыя, — каб не баяліся старасці, бо саме цікавае ў іх наперадзе. Калі людзі выходзяць на пенсію, то ў большасці з іх шлях паміж аптэкаю і домам, ну і да крамы бывае. А я вось, бачыце, да вас прыехала...»

Характар Аляксеевай спалучае прынцыпавасць і гуманізм. «Я ўвогуле мірны чалавек, а ў 83 гады мая мірнасць вырасла да не

звычайных памераў, — іранізуе спадарыня Людміла. І гаворыць, што калі спрача тычыцца жыцця чалавека, якое ёсць першаснай каштоўнасцю, усе сродкі добрыя. «Чалавече жыццё найбольш важнае. Траба вышыгваць з турмаў, а ўжо потым займацца рэабілітацыяй, — выказвае сваю пазіцыю наоконту таго, як дамагчыся вызвалення беларускіх палітвязняў кіраўніца Маскоўскай Хельсінскай групы. — Калі Захад зможа ў гэтым дапамагчы, трэба сказаць «дзякую». У 1979 годзе прэзідэнт ЗША Картер дамовіўся — і з савецкіх лагераў вызвалілі 5 палітычных вязняў, у тым ліку і сябра Маскоўскай Хельсінскай групы Аляксандра Гінзбурга. У снежні 1986 года Савецкі Саюз, як і зараз Лукашэнка, быў у вельмі цяжкім эканамічным становішчы. Яму важная была падтрымка Захаду. І пад ціскам Захаду цягам 1987 года 3 тысячи чалавек былі вызвалены».

«Але найперш вызваліць гэтых людзей маглі б самі грамадзяне краіны, калі б было масавае патрабаванне. Шчыра, я думаю, што патрабаванне знізу будзе ўзрастаць. І людзі, якім дали такія вялікія тэрміны, іх цалкам не адбудуць. На жаль, у вас пакуль няма масавасці. Гэта з'яўляецца з цягам часу. Мубарак таксама 40 гадоў сядзеў, толькі пасля гэтага з'яўляўся масавасць. Ваш Лукашэнка яшчэ не сядзіць 40 гадоў... Але зараз гісторыя рухаеца хутчэй. Глядзіш — і вам не спатрэбіцца чакаць яшчэ 23 гады. Раней ўсё адбудзеца», — настройвае беларусаў на аптымістычны лад легендарная праваабаронца.

Людміла Міхайлаўна за Савецкім часам была паспяховым чалавекам, мела адукцыю, працу, сям'ю. Бацькі гадавалі ў ёй дух савецкага чалавека, які мусіць быць удзячны дзяржаве за набыткі свайго жыцця. Дык што прывыло фактыхна ў апазіцыю да ўладаў?

Проста брыдка стала ўдзельніца ў ілжы, якая працівала ўсю краіну. Я дарослы чалавек, і сама вырашаю, што мне чытаць, як жыць, з кім сябраваць. І дзядзькі-чэцкі, якія гэта называюць, не выклікаюць у мене ні павагі, ні жадання іх пераймаць. Калі я нарадзілася ў гэтай краіне ў гэты час, то я пражыву так, каб мне не было сорамна за сябе ні перад кім. Я пражыву гэтае жыццё, як вырашыла сама. Нічога палітычнага. Гэта быў маральны рух супраць ілжы, прыніжэння чалавека. У нас быў тост: вып'ем за поспех нашай безнадзейнай справы. Прайшло 45 гадоў — і вынікі ўсё ж заўважныя. Урэшце я веру, што кожны чалавек на прыканцы свайго жыцця мусіць не шкадаваць аб тым, як ён жыў. І не думаю, што яго жыццё было толькі для таго, каб нечага нахапаць, — рэзюмую жывая легенда свайго часу, жанчына, на якую нават прадстаўнікі цяперашняга цынічна-іранічнага пакалення глядзяць з пачывасцю.

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

TV

13 ЧЭРВЕНЯ, ПАНЯДЗЕЛАК

- Н**
- 06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 15.00, 19.00, 23.55 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніца», Беларусь!.
07.05, 08.05 Зона Х. Дарожныя навіны.
07.30, 08.25, 11.50 «Дзяловое жыццё».
08.30 Дак. серыял «Гараджане».
09.10 Камедычная меладрама «Маргоша».
10.05 Жаноче ток-шоу «Жыццё як жыццё».
11.05 Серыял «Маруся. Вяртанне».
12.10 Камедыя «Астэрыкс» на Алімпійскіх гульнях (Францыя).
14.15 OFF STAGE LIFE.
14.30 Nota Bene.
15.15, 19.20 Навіны рэгіёна.
15.35 Дак-білгарфічны цыкл «Мая праўда».
16.30 «Выпадковыя сувязі». Гумарыстычна праграма.
17.10 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).
18.00 Серыял «Маруся. Вяртанне».
18.50, 01.20 «Зона Х». Крымінальная хроніка.
19.30 «Арэна». Праграма аб спорце.
19.55 Камедычная меладрама «Маргоша».
21.00 «Панарама».
21.40 «Камандзіроўка».
21.55 «Рэвальвер». Трылер (Вялікабрытанія-Францыя).
00.05 «Доктар Хаўс-5». Серыял (ЗША).
00.55 Інфармацыйна-забаўляльная праграма «Праверка чутак».
01.30 Дзень спорту.

- 13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць».
16.10 Навіны спорту.
16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыны фільм.
17.05 «Участак». Шматсерыны фільм.
18.15 Навіны спорту.
18.20 «Взвароты адпік».
18.55 «Чакай мяне».
20.00 Час.
21.00 Навіны спорту.
21.05 Ток-шоу «Адчынены фармат».
22.05 Прэм'ера. Фільм «Пры загадкавых аbstавінах».
00.10 «Крэм». Шматсерыны фільм.
01.00 Начныя навіны.

- С**
- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца. Студыя добра гастро».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Тыдзень».
09.35 «Вялікі снданак».
10.05 «Пляць гісторый».
10.40 «Нашы суседзі».
11.40 «Званая вячэра».
12.35 «Фантастыка пад грыфам «Сакрэтна».
13.50 «Зорны рынг».
15.00 Канцэрт М. Задорнова.
16.00 СТБ прадстаўляе: «КультУРА!».
16.50 «Рэпарцёрская гісторыя».
17.10 «Наша справа».
17.20 «Міншчына».
17.30 «Званая вячэра».
18.30 «Агонь кахання».
20.00 «Сталічныя падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.20 «Добры вечар, маляня».
20.40 Прэм'ера! Фільм «На гапліку», Расія.
22.55 «СТБ-спорт».
23.00 Прэм'ера! СТБ прадстаўляе: «Таямніцы нараджэння энергіі».
23.30 «Сталічны футбол».
00.00 «Таямніцы свету з Ганнай Чапман».

- Н**
- 06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30 Нашы навіны.
06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 Контуры.
10.10 «Смак».
11.05 Навіны спорту.
11.10 «Аматарка прыватнага вышуку Даши Васільева». Шматсерыны фільм.
12.20 «Дэтэктывы».
13.05 Навіны спорту.
13.10 Тэлечасопіс «Саюз».

- 15.25 «Хачу ведаць».
16.10 Навіны спорту.
16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыны фільм.
17.05 «Участак». Шматсерыны фільм.
18.15 Навіны спорту.
18.20 «Щаслівія разам». Серыял.
18.55 «Хай кажуць».
20.00 Час.
21.00 Навіны спорту.
21.05 Прэм'ера. «Серафіма Цудоўная». Шматсерыны фільм.
22.05 Фільм «Клетка для трусаў».
23.45 «Несакртныя матэрыялы».
00.15 «Крэм». Шматсерыны фільм.
01.05 Начныя навіны.

- С**
- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца. Студыя добра гастро».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Гаварыць і паказвае Мінск».
09.00 Фільм «На гапліку», Расія, 2011 г.
10.40 «Нашы суседзі».
11.40 «Званая вячэра».
12.35 «Агонь кахання».
13.50 Фільм «Граф Монтэ-Крыста». ЗША - Вялікабрытанія - Ірландыя, 2002 г.
16.00 «Ваенная таямніца».
16.50 «Сталічны футбол».
17.20 «Міншчына».
17.30 «Званая вячэра».
18.30 «Агонь кахання».
20.00 «Сталічныя падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, маляня».
20.25 «Дайшнікі 2». Серыял.
21.30 «Вялікі горад».
22.05 «Аўтапанарама».
22.55 «СТБ-спорт».
23.00 «Забойная сіла 2». Серыял.
00.00 «Меч». Серыял.

- 07.00 «Ладная раніца».
08.00 Тэлебарометр.

- Б**
- 07.00 «Ладная раніца».
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Серыял «Ты маё жыццё».
09.05 Пра маства.

- 09.35 «Навіны надвор'я».
10.00 Моладзеўцы серыял «Універ» (Расія).
11.10 Прыгоднікі фільм «Гаспадар мораў»: на краі зямлі» (ЗША).
13.30 Конкурс-віктарына «Дзецы новага пакалення».
14.50 Пазакласная гадзіна.
15.05 «Гадзіна суду. Справы сямейныя».
16.10 Медычныя таямніцы.
16.45 Медычныя таямніцы +.
17.00 Бітва экстрасэнсай.
18.00 Серыял «Ты маё жыццё».
19.05 «Халі-галі». Скетч-шоў.
19.20 Моладзеўская камедыя «Вышэйшы балы» (ЗША-Германія).
21.00 Калыханка.

- 21.15 Тэлебарометр.
21.20 КЕНО.
21.25 Беларуская часіна.
22.25 Моладзеўцы серыял «Універ» (Расія).
23.30 Бітва экстрасэнсай.

- РУССИЯ**
- 07.00 Фільм «Зваротны шлях». 2010 г.
09.00 «Карціна свету».
09.55 Надвор'е на тыдзень.
10.00 «Пакой смеху».
10.25 «Раніння пошта».
11.00 Фільм «Дажыўём да панядзелку».
12.55 Фільм «Залатая міна».
13.50 Навіны - Беларусь.
14.00 Весткі.
14.15 Фільм «Залатая міна». Працяг.
16.00 Фільм «Тры паўграцыі».
16.50 Навіны - Беларусь.
17.00 Фільм «Тры паўграцыі». Працяг.
18.25 Тэлесерыял «Святы-3».
19.50 Навіны - Беларусь.
20.00 Весткі.
20.35 Тэлесерыял «Святы-3». Працяг.

- БЕЛСАТ**
- 02.00 «Нічога асабістага». Інфармацыйна-сатырычна праграма.

- 02.20 Навіны - Беларусь.
02.30 «Навагоднія святы».

- НТВ**
- 06.45 «Рускія сенсацыі».
07.35 «Програма Максімум».
08.35 «Кулінарны падынанак».
09.30 «Надзвычайнае здарэнне. Агляд за тыдзень».
10.00 Сёння.
10.25 «Таямніча Расія. Галоўныя таямніцы». Адмысловы праект.
19.00 Сёння.
19.30 Баявік «Бой з ценем».
22.55 Крымінальны баявік «Адшукваецца герой».

- РУССИЯ**
- 09.30 Мотаспартыўны часопіс.

- 09.45, 15.45 Аўтаспорт. Гонка «24 гадзіны Ле-Мана». Францыя.

- 10.45 Тэніс. Турнір АТР. Квінс (Лондан, Вялікабрытанія). Фінал.
12.00 Веласпорт. Францыя. 8-ы этап.
13.15 Футбол. Чэмпіянат Еўропы да 19 гадоў. Жанчыны. Італія. Фінал.
14.30 Футбол. Моладзеўцы фэст да 21 года. Тулон (Францыя). Фінал.

- 16.45 Тэніс. Турнір АТР. Квінс (Лондан, Вялікабрытанія). Фінал.
18.00 Веласпорт. Францыя. 8-ы этап.
19.15 Футбол. Чэмпіянат Еўропы да 19 гадоў. Жанчыны. Італія. Фінал.
20.25, 01.25 Навіны.
20.30 Футбол. Моладзеўцы фэст да 21 года. Тулон (Францыя). Фінал.
21.45 Вось дык так!!!
22.00 Пра рэстлінг. Агляд WWE.
22.30 Пра рэстлінг. Vintage Collection. ЗША.
23.30 Веласпорт. Францыя. 8-ы этап.
00.30 Футбол. Моладзеўцы фэст да 21 года. Тулон (Францыя). Фінал.
01.30 Аўтаспорт. Гонка «24 гадзіны Ле-Мана». Францыя.

- БЕЛСАТ**
- 07.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».

- 07.30 Гісторыя пад знакам Пагоні.
07.40 «Час гонару», серыял: 33 серыя.

- 08.25 Чаму дзмакратыя? 2 серыя: «У пошуках рэвалюцыі».

- 09.15 Прыватная калекцыя (агляд культурных падзеяў).

- 09.40 На колах (аўтамабільны тэлечасопіс канала «Німецкая хвалья»).

- 10.10 Без рэтуши: «Каліф на гадзіну», рэпартаж, 2010 г., Беларусь.

- 10.35 Макрафон: «Канцэрт гурта «N.R.M.»: ч. 1.

- 11.30 Басанож па свеце (спазнаваўчая праграма).

- 12.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дна).

- 12.05 «Выкупленне з Шаўшанку», маст. фільм, 1994 г., ЗША.

- 14.20 «Час гонару», серыял: 33 серыя.

- 15.10 Чаму дзмакратыя? 2 серыя: «У пошуках рэвалюцыі».

- 16.00 На колах (аўтамабільны тэлечасопіс канала «Німецкая хвалья»).

- 16.30 Эксперт (інфармацыйна-аналітычна праграма).

- 17.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дна).

- 17.05 «Ранча Піковая Сямёрка», серыял: 8 серыя.

- 17.30 «Час гонару», серыял: 33 серыя.

- 18.15 Чаму дзмакратыя? 2 серыя: «У пошуках рэвалюцыі».

- 19.10 Побач з намі.

- 19.30 Аб'ектыў (агляд падзеяў дна).

- 19.35 Калыханка для самых маленьких.

- 20.00 Еўропа сёння (тэлечасопіс канала «Німецкая хвалья»).

- 20.25 Вагон.

- 20.30 Эксперт (інфармацыйна-аналітычна праграма).

- 21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).

- 21.25 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).

- 21.40 «Выкупленне з Шаўшанку», маст. фільм, 1994 г., ЗША.

- 23.55 Аб'ектыў.

- НТВ**
- 06.05 Інфармацыйны канал «НТВ раніца».

- 08.35 «Кватэрнае пытанне».

- 09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

- 10.00 Сёння.

- 10.25 «Чыстасардэчнае прызнанне».

- 11.10 «Да суду».

- 12.00 «Суд прысяжных».

- 13.00 Сёння.

- 13.25 «Пракурорская праверка».

- 14.30 «Давайце мірыца».

- 15.15 «Справа густу».

- 15.40 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

- 16.00 Сёння.

- 16.25 Серыял «Вяртанне Мухтара».

- 18.10 «Прафесія-рэпэрцёр».

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

8

15 ЧЭРВЕНИ, СЕРАДА

- J**
- 06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 15.00, 19.00, 23.40 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусы!».
07.05, 08.05 Зона Х. Дарожныя навіны.
07.30, 11.50 Дзяловое жыццё.
08.35 «Сфера інтэррасаў».
09.10 Камедыйная меладрама «Маргоша».
10.05 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).
10.50 Серыял «Маруся. Вяртанне».
11.40 Відэофільм АТН «Спрадваччая талака» цыклу «Зямля беларуская».
12.10 «Жыццё на дваіх». Дэтэктыўная меладрама (Расія-Украіна).
13.35 «Вечара на слябе блізу Дзіканкі». Невядомая версія. Дак. фільм (Украіна).
14.30 Інфармацыйна-забаўляльная праграма «Праверка чутак».
15.15, 19.20 Навіны рэгіёна.
15.35 «Школа доктара Камароўскага».
16.05 Серыял «Дыхай са мной» (Расія).
17.00 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).
17.55 Серыял «Маруся. Вяртанне».
18.50, 00.40 «Зона Х». Крымінальная хроніка.
19.30 Зямельнае пытанне.
19.55 Камедийная меладрама «Маргоша».
21.00 «Панарама». Інфармацыйны канал.
21.35 Футбол. Чэмпіянат Еўропы U-21. Украіна-Англія. Прамая трансляцыя.
23.50 «Доктар Хайс-5». Серыял (ЗША).
00.50 Дзень спорту.

- H**
- 06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30 Нашы навіны.
06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 «Жыць здорава!».
10.20 «Смак».
11.05 Навіны спорту.
11.10 «Аматарка прыватнага вышуку Даша Васільева». Шматсерыны фільм.
12.20 «Дэтэктыўы».
13.05 Навіны спорту.
13.10 «Кантрольны закуп».
13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць».

- 16.10 Навіны спорту.
16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыны фільм.
17.05 «Участак». Шматсерыны фільм.
18.15 Навіны спорту.
18.20 «Щаслівія разам». Серыял.
18.55 «Хай кажуць».
20.00 Час.
21.00 Навіны спорту.
21.05 Прэм'ера. «Серафіма Цудоўная». Шматсерыны фільм.
22.05 Фільм «Агора».
00.15 «Крэм». Шматсерыны фільм.
01.05 Начныя навіны.

- T**
- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца. Студыя добра гастро».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Дайшнік 2». Серыял.
09.30 «Лягушка».
10.00 «Пляц гісторыі».
10.40 «Наши суседзі».
11.30 «Далёкая сваякі».
11.40 «Званая вечара».
12.35 «Агонь кахання».
13.50 «Фірмовая гісторыя».
14.40 «Next 2». Серыял.
15.30 «Забойная сіла 2». Серыял.
16.50 «Новыя падарожнікі дыледантата».
17.20 «Міншчына».
17.30 «Званая вечара».
18.30 «Агонь кахання».
20.00 «Сталічныя падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, маляня».
20.25 «Дайшнік 2». Серыял.
21.30 «Мінск і мінчане».
22.05 «Дабро пажаліца».
22.55 «СТБ-спорт».
23.00 «Забойная сіла 2». Серыял.
00.00 «Меч». Серыял.

- aq**
- 07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Серыял «Ты маё жыццё».

- 09.05 «Рэальны свет».
09.40 «Халі-галі». Скетч-шоў.
10.00 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія).
11.15 «Рэпарцёр «Беларускай часіны».
12.00 Дача здароўя.
12.35 Дакументальны фільм «Дзень TV».
13.30 Пазакласная гадзіна.
13.45 Школьная камедыя «Прыгоды Пятрова і Васечкіна, звычайнія і неверагодныя» (СССР). 2-я серыя.
14.55 Гадзіна суду. Справы сямейныя.
16.00 Медычныя таемніцы.
16.35 Медычныя таемніцы +.
16.50 Бітва экстрасэнсаў.
17.50 Серыял «Ты маё жыццё».
18.55 Футбол. Чэмпіянат Еўропы U-21. Чэхія - Іспанія. Прамая трансляцыя.
20.55 «Халі-галі». Скетч-шоў.
21.05 Калыханка.
21.20 «Спортлато 5 з 36».
21.25 КЕНО.
21.30 Тэлебарометр.
21.35 Беларуская часіна.
22.35 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія).
23.40 «Час футбола. Чэмпіянат Еўропы U-21».
00.25 Бітва экстрасэнсаў.

- Rоссия**
- 07.00 «Раніца Расіі».
09.15 «Прамы эфір».
10.10 «Снежныя чалавекі. Апошняя відавочнікі». Документальны фільм.
11.00, 14.00, 17.00 Весткі.
11.30 «Кулагін і партнёры».
12.00 Тэлесерыял «Сонька. Працяг легенды».
13.50 Навіны - Беларусь.
14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.
15.25 «З новай хатай!». Ток-шоў.
16.20 «Кулагін і партнёры».
16.50 Навіны - Беларусь.
17.45 Тэлесерыял «Пляц хвілін да метро».
18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.00 Весткі.
20.30 Тэлесерыял «Сонька. Працяг легенды».
22.25 Навіны - Беларусь.
23.25 «Весткі.ru».
00.25 Прэм'ера. «Мода для народа». Дакументальны фільм.

16 ЧЭРВЕНИ, ЧАЦВЕР

- J**
- 06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 15.00, 19.00, 23.20 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусы!».
07.05, 08.05 Зона Х. Дарожныя навіны.
07.30, 08.30, 11.50 Дзяловое жыццё.
08.35 Зямельнае пытанне.
09.10 Камедийная меладрама «Маргоша».
10.05 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).
10.50 Серыял «Маруся. Вяртанне».
11.35 Відэофільм АТН «Лёўскі малітваслоў» цыклу «Зямля беларуская».
12.20 «Святы». Камедыйны серыял (Украіна). 1-я серыя.
13.30 Відэофільм АТН «Калумбія».
14.00 Шэф-кухар.
15.15, 19.20 Навіны рэгіёна.
15.35 «Школа доктара Камароўскага».
16.05 Серыял «Дыхай са мной» (Расія).
17.00 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).
17.55 Серыял «Маруся. Вяртанне».
18.50, 00.20 «Зона Х». Крымінальная хроніка.
19.30 Сфера інтэррасаў.
19.55 Камедийная меладрама «Маргоша».
21.00 Панарама.
21.40 Актуальнае інтэрв'ю.
21.55 «Святы». Серыял (Украіна). 1-я серыя.
23.30 «Доктар Хайс-5». Серыял (ЗША).
00.30 Дзень спорту.

- H**
- 06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30 Нашы навіны.
06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 «Жыць здорава!».
10.20 «Смак».
11.05 Навіны спорту.
11.10 «Аматарка прыватнага вышуку Даша Васільева». Шматсерыны фільм.
12.20 «Дэтэктыўы».
13.05 Навіны спорту.
13.10 «Кантрольны закуп».
13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць».
16.10 Навіны спорту.
16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыны фільм.

- 17.05 «Участак». Шматсерыны фільм.
18.15 Навіны спорту.
18.20 «Щаслівія разам». Серыял.
18.55 «Хай кажуць».
20.00 Час.
21.00 Навіны спорту.
21.05 Прэм'ера. «Серафіма Цудоўная». Шматсерыны фільм.
22.05 Фільм «Бачнасць гневу».
00.10 «Крэм». Шматсерыны фільм.
01.00 Начныя навіны.

- T**
- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца. Студыя добра гастро».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Дайшнік 2». Серыял.
09.30 «Дабро пажаліца».
10.00 «Пляц гісторыі».
10.40 «Наши суседзі».
11.30 «Далёкая сваякі».
11.40 «Званая вечара».
12.35 «Агонь кахання».
13.50 «Фірмовая гісторыя».
14.40 «Next 2». Серыял.
15.30 «Забойная сіла 2». Серыял.
16.50 «Сталічныя падрабязнасці».
17.20 «СТБ-спорт».
17.30 «Званая вечара».
18.30 «Агонь кахання».
20.00 «Сталічныя падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, маляня».
20.25 «Дайшнік 2». Серыял.
21.30 «Праўда».
22.05 «Аутапанарама».
22.55 «СТБ-спорт».
23.00 «Забойная сіла 2». Серыял.
00.00 «Меч». Серыял.

- aq**
- 07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Серыял «Ты маё жыццё».

- Rоссия**
- 07.00 «Раніца Расіі».
09.15 «Прамы эфір».
10.10 «Згуба «Паветранага Тытаніка». Стратанайты». Документальны фільм.
11.00 Весткі.
11.30 «Кулагін і партнёры».
12.00 Тэлесерыял «Сонька. Працяг легенды».
13.50 Навіны - Беларусь.
14.00 Весткі.
14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.
15.25 «З новай хатай!». Ток-шоў.
16.20 «Кулагін і партнёры».
16.50 Навіны - Беларусь.
17.00 Весткі.
17.45 Тэлесерыял «Пляц хвілін да метро».
18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.00 Весткі.
20.30 Тэлесерыял «Сонька. Працяг легенды».
22.25 Тэлесерыял «Правілы згону».
23.30 «Весткі.ru».
00.25 Прэм'ера. «Мода для народа». Дакumentальны фільм.

- HTB**
- 09.05 Інфармацыйны канал «HTB раніцай».
08.35 «Дачны адказ».
09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 23.15 Сёння.
10.20, 23.40 «Справа цёмная». Гісторычны дэтэктыў.

- 11.10 «Да суду».
12.00 «Суд прысяжных».
13.25 «Прокурорская праверка».
14.25 «Давайце мірыца!».
15.15 «Справа густу».
15.40 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.25 Серыял «Вяртанне Мухтара».
18.10 «Асабліва небяспечны!».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.35 Крымінальны серыял «Ліцейны».
21.25 Вострасюжэтны серыял «Лютасць».
00.25 «Асабліва небяспечны!».

- БЕЛСАТ**
- 09.30 «Алімпійская гульня». Алімпійскі часопіс.
10.00 «Ёўрапорт за чистую планету». Часопіс.
10.30 Тэніс. Турнір ATP. Істборн (Вялікабрытанія). Дзень 2-i.
12.00 Тэніс. Турнір WTA. Істборн (Вялікабрытанія). Дзень 2-i.
13.30 Тэніс. Турнір WTA. Істборн (Вялікабрытанія). 1/8 фіналу.
17.00 Тэніс. Турнір ATP. Істборн (Вялікабрытанія). 1/8 фіналу.
21.10 Навіны.
21.15 «Вось дык так!!!».
21.25 Навіны коннага спорту.
21.30 Гольф. Тур PGA. Турнір FedEx St. Jude Classic. Мемфіс (ЗША).
22.30 Абранае па серадах. Госць тыдня.
22.45 Гольф клуб. Навіны гольфа.
22.50 Яхт-клуб. Навіны ветразавага спорту.
22.55 Абранае па серадах.
23.00 Вось дык так!!!.
00.00 Тэніс. Турнір WTA. Істборн (Вялікабрытанія). 1/8 фіналу.
00.55 Навіны.
01.00 Тэніс. Турнір ATP. Істборн (Вялікабрытанія). 1/8 фіналу.

- 07.00 Аб'ектыў.
07.20 «Ранча Піковая Сямёрка», серыял: 9 серыя.
07.45 «Кансультатыя ў ружовым садзе», серыял: 41 серыя.
08.45 Сальда (эканамічнае праграма).
09.00 Праект «Будучыня».
09.30 Блізкая гісторыя. Іншы погляд: «Удзень кірмашу», дак. фільм, 2006 г., Польшча.
10.35 «Ранча», серыял: 8 серыя.
11.25 Невядомая Беларусь: «Рок назаўжды-2», дак. фільм.
12.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
12.05 «Геніяльны аматар», дак. фільм, 2008 г., Румынія.
12.45 «Ранча Піковая Сямёрка», серыял: 9 серыя.
13.10 «Кансультатыя ў ружовым садзе», серыял: 41 серыя.
14.10 Сальда (эканамічнае праграма).
14.25 Праект «Будучыня».

- 14.50 Палаянне на дзівосі.
15.10 Блізкая гісторыя. Іншы погляд: «Удзень кірмашу», дак. фільм, 2006 г., Польшча.
16.10 «Загадкі Мэрдака», дэтэктыўны серыял: 15 серыя.
17.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
17.05 «Ранча Піковая Сямёрка», серыял: 10 серыя.
17.30 «Каханне, здрада, жарсць», серыял: 10 серыя.
18.15 «Сакрэтная гісторыя архіпелагу ГУЛАГ», дак. фільм, 2008 г., Францыя.
19.10 Асабісты капітал.
19.30 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
19.35 Калыханка для самых маленькіх.
19.40 Хто ёсьць кім?: «Кроў і попел Дражна», рэпартаж, 2008 г., Польшча.
20.00 На колах.
20.30 Басанож па свеце.
21.00 Аб'ектыў (галоўнае

17 ЧЭРВЕНЯ, ПЯТНІЦА

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 15.00, 19.00,
23.05 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь!».

07.05, 08.05 Зона Х. Дарожная навіны.
07.30, 11.50 Дзелавое жыццё.

08.35 Сфера інтэрсаціі.

09.10 Камедычная меладрама «Маргоша».

10.05 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).

10.50 Серыял «Маруся. Вяртанне».

11.40 Актуальнае інтэр'ю.

12.10 «Святы». Камедычны серыял (Украіна). 2-я серыя.

13.25 «Славянскі базар». Канцэрт.

14.15 «Сінematэка».

15.15, 19.20 Навіны рэгіёна.

15.35 «Школа доктара Камароўскага».

16.05 Серыял «Дыхай са мной» (Расія).

17.00 Жаночае ток-шоу «Жыццё як жыццё».

18.00 Серыял «Маруся. Вяртанне».

19.30 «Зона Х». Вынікі тыдня.

19.55 Камедычная меладрама «Маргоша».

21.00 Панарама.

21.45 «Святы». Камедычны серыял (Украіна). 2-я серыя.

23.15 Шпенскай драме «Ілжывая спакуса» (ЗША).

01.40 Інфармацыйна-забаўляльная праграма «Праверка чутак».

02.05 Дзень спорту.

06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30 Нашы навіны.

06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».

09.05 «Жыць здорава!».

10.20 «Смак».

11.05 Навіны спорту.

11.10 «Аматарка прыватнага вышуку Даша Васільева». Шматсерыйны фільм.

12.20 «Дэтэктывы».

13.05 Навіны спорту.

13.10 «Кантрольны закуп».

13.45 «Морны прысуд».

15.25 «Хачу ведаць».

16.10 Навіны спорту.

16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыйны фільм.

17.05 «Участак». Шматсерыйны фільм.

- 18.15 Навіны спорту.
18.20 «Чакай мяне». Беларусь.
18.55 «Поле чудаў».
20.00 Час.
21.00 Навіны спорту.
21.05 Прэм'ера. Дэтэктыў «Падсадны».
22.55 Фільм «Красуні».
01.10 Начынія навіны.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30 «24 гадзіны».

06.10 «Міншчына».

06.20 «Раніца. Студыя добра гастро».

07.40 «СТБ-спорт».

07.45 «Раніца. Студыя добра гастро».

08.30 «Дайшнікі 2». Серыял.

09.30 «Аўтапанарама».

10.00 «Пляц гісторыі».

10.40 «Наши суседзі». Серыял.

11.30 «Далёкая сваякі».

11.45 «Званая вячэр».

12.35 «Агонь кахання». Серыял.

13.50 «Фірмовая гісторыя». Серыял.

14.40 «Next 2». Серыял.

15.30 «Забойная сіла 2». Серыял.

16.50 «Рэпарцёрская гісторыі».

17.20 «Міншчына».

17.30 «Званая вячэр».

18.30 Ток-шоу «Лёс».

19.30 «24 гадзіны».

20.00 «Сталічнія падрабязніцы».

20.10 «СТБ-спорт».

20.20 «Добры вечар, маляня».

20.40 Фільм «Укол парасонікам». Францыя, 1980 г.

22.30 «24 гадзіны».

22.55 «СТБ-спорт».

23.00 «Відзъомо-невідзъомо». Агляд міжнароднага шоў-бізнесу.

23.45 Фільм «Захавальнік». ЗША, 2009 г.

07.00 ЛАДная раніца.

08.00 Тэлебарометр.

08.05 Меладраматичны серыял «Ты маё жыццё» (Аргентына).

09.05 Прыгодніцкая камедыя «Хільдэгардэ» (Аўстралія).

10.40 Жывы гук.

11.25 Баявік «Таямніца Ордэна» (ЗША).

13.15 Пазакланская гадзіна.

- 13.30 Школьная камедыя «Вакацыі Пятрова і Васечкіна, звычайнія і неверагодныя» (СССР). 2-я серыя.
14.40 Усё аб бяспецы.
15.05 Гадзіна суду. Справы сямейныя.
16.10 Медычныя таямніцы.
16.45 Медычныя таямніцы +.
17.00 Бітва экстрасэнсаў.
18.00 Меладраматичны серыял «Ты маё жыццё» (Аргентына).

19.05 Прыгодніцкі баявік «Забароненае царства» (ЗША-Кітай).

21.00 Калыханка.

21.15 Тэлебарометр.

21.20 КЕНО.

21.25 «Рэпарцёр «Беларускай часіны».

22.10 Баявік «Таямніца Ордэна» (ЗША).

23.45 «Час футболу. Чэмпіянат Еўропы U-21».

00.30 «Пра мастацтва».

00.55 Бітва экстрасэнсаў.

07.00 «Раніца Pacii».

09.15 «Прамы эфір».

10.10 «Мой срабны шар».

11.00 Весткі.

11.30 «Кулагін і партнёры».

12.00 Тэлесерыял «Сонька. Працяг легенды».

13.50 Навіны - Беларусь.

14.00 Весткі.

14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоу.

15.25 «З новай хатай!». Ток-шоу.

16.20 «Кулагін і партнёры».

16.50 Навіны - Беларусь.

17.00 Весткі.

17.45 Тэлесерыял «Пляц хвілін да метро».

18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял. Расія, 2010 г.

19.50 Навіны - Беларусь.

20.00 Весткі.

20.30 «Юрмала». Фэст гумарыстычных праграм.

22.25 Тэлесерыял «Правілы згону».

23.25 Навіны - Беларусь.

06.05 Інфармацыйны канал «НТБ раніцай».

- 08.35 «І зноў добры дзень».
09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

10.00 Сёння.

10.20 «Развод па-руську».

11.10 «Да суду».

12.00 «Суд прысяжных».

13.00 Сёння.

13.35 «Суд прысяжных: галоўная справа».

15.05 «Справа густу».

15.30 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

16.00 Сёння.

16.30 Дэтэктыўны серыял «Вяртанне Мухтара».

18.10 «Асабліва небяспечны!».

18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

19.00 Сёння.

19.35 Крымінальны серыял «Ліцейны».

21.20 Прэм'ера. Вострасюжэтны серыял «Лютасць».

23.05 «Песня для вашага століка».

00.10 Камедыя «Прадавец».

09.30 Тэніс. Турнір WTA. Істборн (Вялікабрытанія). 1/4 фіналу.

10.30 Тэніс. Турнір ATP. Істборн (Вялікабрытанія). 1/4 фіналу.

12.00 Тэніс. Турнір WTA. Істборн (Вялікабрытанія). 1/4 фіналу.

13.30 Тэніс. Турнір WTA. Істборн (Вялікабрытанія). 1/2 фіналу.

17.00 Тэніс. Турнір ATP. Істборн (Вялікабрытанія). 1/2 фіналу.

21.10 Навіны.

21.45 Скачки. Агляд тыдня. Часопіс.

21.45 Вось дык так!!!

22.00 Бокс. Турнір Bigger's Better.

00.15 Цімберспорт. Турнір «Прыз чэмпіёнаў».

01.10 Навіны.

01.15 Кіберспорт. Турнір Intel Extreme Masters. Агляд.

01.45 Тэніс. Турнір WTA. І

19 ЧЭРВЕНА, НЯДЗЕЛЯ

- 07.15 «Горад майстру». Фільм-казка.
08.35 Слова Пастыра Тадэвуша Кандру-севіча.
08.45 «Зброя». Цыкл дак. фільмаў.
09.00, 12.00, 15.00 Навіны.
09.10 «Арсенал».
09.40 Дак. цыкл «Зорнае жыццё».
10.25 «Культурныя людзі».
10.55 Меладраме «Разумніца, прыгажуня» (Расія). 2-я серыя.
12.10 «Альпійская балада». Драма.
13.50 Сінематэка.
14.35 Зямельнае пытаннне.
15.15 Навіны рэгіёна.
15.35 «Ведай нашых беларускія паліянркі».
15.50 «Слава!». Музычная меладрама (ЗША).
17.35 OFF STAGE LIFE.
17.55 Суперлато.
18.45 Меладраме «Рыта» (Расія).
20.30 У цэнтры увагі.
21.35 Футбол. Чэмпіянат Еўропы U-21. Украіна - Іспанія. Прамая трансляцыя.
23.40 «Сястрычкі Бенгер». Камедыя (ЗША).

- 07.05 Фільм «Апошняя справа Ламаркі». ЗША, 2002 г.
09.00 «Гаворыць і паказвае Мінск».
09.30 «Аўтапанарама».
10.00 «Відавочнік прадстаўляе: самае смешнае».
10.55 «Вялікі сняданак».
11.35 «Салдаты. Дзембель непазбежны!» Серыял.
13.25 «Добры дзень, доктар!».
14.00 Фільм «Дзяўчына без адресу». СССР.
15.35 Ток-шоу «Лёс».
16.30 «24 гадзіны».
16.50 «Прайда».
17.25 Канцэрт М. Задорнова.
19.00 «Аўтапанарама».
19.30 «Тыдзень».
20.30 Чэмпіянат Рэспублікі Беларусь па футболе: «Нёман» (Гродна) - «Нафтан» (Наваполацк). Прамая трансляцыя.
22.40 Фільм «Танцуючая ў цемры». Данія - Германія - Нідерланды, 2000 г.
01.00 «Професійны бокс».

- 18.00 Баявік «Маёр Вятраў». 3-я, 4-я серыі.
19.55 Смешная часіна.
20.30 «Навіны надвор'я».
21.00 «Спортлато 5 з 36».
21.05 КЕНО.
21.10 «Халі-галь». Скетч-шоў.
21.35 Футбол. Чэмпіянат Еўропы U-21. Англія - Чехія. Прамая трансляцыя.
23.40 «Час футболу. Чэмпіянат Еўропы U-21».
00.20 Культасвет.
00.50 Валейбол. Еўрапліга. Мужчыны. Беларусь - Славакія.

- РОССІЯ**
- 07.00 Мультфільмы.
07.35 Фільм «Восеньская кветкі».
11.00, 14.00 Весткі.
11.15 «Сам сабе рэжысёр».
12.10 «3 новай хатай».
12.25 Фільм «На пайдарогі ў Парыж».
14.15 «Смеханарама Яўгенія Петрасяна».
14.50 «Рамантыка раманса».
15.45 «Гэтая жорсткая спадарыня поспех».
Документальны фільм.
16.40 Фільм «Заўтра была вайна».
18.20 Прэм'ера. «Смяяцца дазвалеца».
Гумарыстычнае праграма.
20.00 Весткі тыдня.
21.05 Фільм «Каханне да запатрабавання».
23.00 «Адмысловы карэспандэнт».

- НТВ**
- 07.40 Дзіцячая раніца на НТБ-Беларусь.
08.00, 10.00, 13.00, 16.00 Сёння.
08.20 «Авіятары».
08.45 «Іх норавы».
09.20 «Жывуць жа людзі!».
10.20 «Першая перадача».
10.50 «Баль на ўесь свет».
11.55 «Дачны адказ».
13.20 Гаспадар.
13.50 «Магія раблю». Музычны форум.
Частка 4-я.
14.50 Серыял «Дурнушка Бэці-3» (ЗША).
15.50 Баскетбол. Чэмпіянат Еўропы. Жанчыны. Ізраіль - Беларусь. Прамая трансляцыя.

- 18.30 «Надзвычайнае здарэнне. Агляд за тыдзень».
19.00 «Сёння. Выніковая праграма».
20.00 «Чыстасардэчнае прызнанне».
20.45 «Цэнтральнае тэлебачанне».
21.55 Прэм'ера. «22 чэрвеня. Фатальнія рашэнні».
23.40 «Гульня».
00.30 «Нерэальная палітыка».

- БЕЛСАТ**
- 07.00 Аб'ектыў.
07.15, 13.20 «Загадкі Мэрдака», дэтэктыўны серыял: 17 серыя.
08.00 Калыханка для самых маленьких.
08.35 Рэпартэр.
09.00 Еўропа сёння.
09.25 «Афіцыры», дэтэктыўны серыял.
10.15 Кулінарныя падарожжы Робэрта Макловіча.
10.40 «Алег Бябенін: Я застануся», дак. фільм, 2010 г., Беларусь.
10.55 Гісторыя пад знакам Пагоні.
11.05 Госьць «Белсату».
11.25 «Вышук», маст. фільм, 1998 г., Канада.
12.55 «Права быць свабодным» (канцэрт альтэрнатыўнай музыкі Луцк-2007): ч. 2, выступ гурта «Індыга».
14.10 «Дзіцячая гара», дак. фільм, 2008 г., Румынія-Германія.
15.10 Еўропа сёння.
15.35 Госьць «Белсату».
15.55 Кулінарныя падарожжы Робэрта Макловіча.
16.20 «Ліст з Малдовы», дак. фільм, 2009 г., Румынія.
16.50 «Бульбаны», мультсерыял.
17.00 Прыватная калекцыя.
17.20 «Час гонару», серыял: 33 серыя.
18.05 Чаму дэмакратыя?: 3 серыя: «Таксі ў цемру».
19.00 Басанож пад свеце.
19.25, 20.25 Вагон.
19.35 Калыханка для самых маленьких.
19.40 Англійская для дзяцей.
19.45 Гісторыя пад знакам Пагоні.
20.00 На колах.
20.35 Без рэтушы: «Кітайцы атакуюць», рэпартаж.
21.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».
21.30 Эксперт.
21.55 Фільматэка майстру: «Маўчанне Лорны», маст. фільм, 2008 г., Германія-Францыя-Італія-Бельгія.
23.35 «Калыханка» ад Сашы і Сірохы (са-тырычнае праграма).
23.45 Тыдзень у «Аб'ектыве».

- 07.00 «Нядзельная раніца».
08.00, 09.00, 16.00 Нашы навіны.
09.05 Нядзельная пропаведзь.
09.20 Серыял «Мая выдатная няня».
09.55 «Шалапутныя нататкі».
10.15 Пакуль усе дома.
11.15 Фазэнда.
11.50 Лірчынная камедыя «Самотным дaeцца інтэрнат».
13.20 «Хвіліна славы».
16.15 Навіны спорту.
16.20 «Геній і злыдні».
16.50 Шматсерыны фільм «Прапанаваныя абставіўны».
18.45 «Эстрадныя кактэйль».
20.00 Контуры.
21.05 «Вялікая розніца».
22.05 Фільм «Русалка».
00.15 Прэм'ера. Андрэй Макарэвіч і «Аркестр креольскага танга».

- 07.15 «Дыверцімет перамогі». Дакументальны фільм (НГТРК).
07.40 Дабравест.
08.05 Mіr вашай хаце.
08.20 Авантурная камедыя «Як абраўаваць банк» (ЗША).
09.50 Медычныя таямніцы.
10.30 Медычныя таямніцы +.
10.50 Тэлебарометр.
10.55 «Шоў зорак сусветнай гімнастыкі. Мінск-2011».
12.05 Нашы тэсты.
12.45 Кінаспробы.
13.05 «Правы чалавека».
13.20 Гаспадар.
13.50 «Магія раблю». Музычны форум.
Частка 4-я.
14.50 Серыял «Дурнушка Бэці-3» (ЗША).
15.50 Баскетбол. Чэмпіянат Еўропы. Жанчыны. Ізраіль - Беларусь. Прамая трансляцыя.

Шаноўныя чытачы!

На жаль, газету «Новы час» немагчыма набыць у шапіках або крамах. Няма нас і ў дзяржаўной сістэме распаўсюдзу Белпошты. Але можна падпісацца на «Новы час» і кожны тыдзень атрымліваць газету.

Падпісацца магчыма на любую колькасць месцаў, аформіўшы банкаўскі ці паштовы перавод і накіраваўшы копію плацёжнага документу на adres рэдакцыі. (Глядзіце ўзоры квітанцы). Нашы рэквізіты: **рэхунак 3012741108019 у аддзяленні №539 ОАО «Белінвестбанка», код банка 153100739.** Адрас банка: 220004, Мінск, вул. Калектарная, 11. Адрас рэдакцыі: 220113, Мінск, вул. Мележа, 1, офіс 1234.

Акрамя таго падпісацца можна ў нашых рэгіянальных прадстаўнікоў:

Магілёў: (8 029) 604 34 57, Юрый;
Мінск: (8 029) 968 79 73, Аляксей;
(8 029) 178 31 68, Вольга;
Бабруйск: (8029) 628 75 01, Вольга

Паважаныя чытачы!

Падпісны кошт аднаго нумара газеты 750 руб. аднаго месца — 3000 руб.

«Новы час» запрашае да супрацоўніцтва распаўсюджвалінікі газеты ва ўсіх рэгіёнах Беларусі.

Даведка па тэл: (8 029) 651 21 12.

БЕЛАПОЧТА

ф. ПС 112

ЭЛЕКТРОННЫЙ ДЕНЕЖНЫЙ ПЕРЕВОД

ВЫРУЧКА НАЛОЖЕННЫЙ ПЛАТЕЖ № _____ (вход, по карте отправки)

(сумма цифрами) _____ (сумма прописью) _____

ПОЛУЧАТЕЛЬ Г-та «Новы час», р/с 3012741108019 отд. №539 ОАО «Белинвестбанк», код 153100739, УНН 190790926

КУДА 220004, г. Минск, ул. Коллекторная, 11
(почтовый код, адрес получателя, телефон)

ОТПРАВИТЕЛЬ _____
АДРЕС _____
почтовый код, адрес отправителя, телефон)

Доставка уведомление простое
 заказное
 электронное
(назначение платежа)
(письменное сообщение)

Отметки отделения почтовой связи места приема:
(почтовый код, оттиск контрольно-переводной печати, кол. шт.)
№ перевода по ф. 5 _____
Время приема _____ ч. _____ мин.
Подпись

КВІТАНЦІЯ		ЧИУП «Час навінаў»	
		(получатель платежа)	
		отд. №539 ОАО «Белинвестбанк»	
		(наименование банка)	
Счет получателя	3012741108019	Лицевой счет	Код 739
УНП*	190790926		
(фамилия, имя, отчество, адрес)			
Вид платежа		Дата	Сумма
Період подписи указывает абонент			
Плательщик			
Пеня			
Всего			

ПРАТЭСТ

МАНГОЛЫ СУПРАЦЬ ПРЫГНЁТУ

Алег НОВІКАЎ

У ахопленай пратэстамі кітайскай правінцыі Унутраная Манголія ўведзена ваеннае становішча. Пасля тыбетцаў і уйгураў незалежнасці патрабуюць манголы.

У аўтаномным раёне Унутраная Манголія на поўначы Кітая працягваюцца хваляванні. У акцыях пратэсту, якія праходзяць у наваколіх горада Шылін-Хот, бяруць удзел тысячи манголаў, галоўным чынам школьнікі са старых класаў. Па звестках міжнароднай праваабарончай арганізацыі «Amnesty International», у некаторых раёнах Унутранай Манголіі нават уведзена ваеннае становішча.

Дэмантранты патрабуюць пакараць вінаватах у забойстве Мергена, лідара мангольскіх фермераў. Апошні спрабаваў перакрыць праезд грузавікам з вугалем, абараняючы землі для выпасу. Як паведамляюць мясцовыя крыніцы, 10 мая 24-тагодыны грузавік з вугалем, у кабіне якога былі два ханцы (карэнная этнічная група Кітаю), зрабіў наезд на Мергена. Адпаведна сведкам, колы правалаклі яго цела прыкладна 150 метраў.

Мясцовыя ўлады спрабуюць замаць інцыдэнт, што выклікала абурэнне ў жыхароў мангольскай нацыянальнасці. Аднак глобальным чыннікам пратэсту з'яўляецца пагроза знікнення традыцыйнага ладу жыцця этнічных манголаў. Паколькі Пекін абвясціў Унутраную Манголію «энергетычнай базай Кітая», заахвоціў горназдабываючыя кампаніі адкрываць у рэгіёне вугальні шахты і адначасова ажыццяўляе прымусове перасяленне адсюль мясцовых жывёлаводаў. У выніку дзесяткі тысяч мангольскіх пастухоў былі змушаны змяніць свой лад жыцця і, як вынік, страцілі сродкі да існавання. Адной з ахвяр эканамічнай палітыкі, якую праводзіў Пекін, быў той самы нябожчык Мерген.

Зараз галоўнае пытанне, якое цікавіць экспертаў, — ці набудуць пратэсты палітычныя, у першую чаргу нацыянальна-вызвольныя лозунгі? На першы погляд, пытанне гучыць не па адрадзе. Этнічныя манголы ў

рэгіёне з'яўляюцца меншасцю — іх тут меней за 20 працэнтаў з 24 мільёну населеніцтва Унутранай Манголіі. Шматлікія манголы, якія навучаюцца ў кітайскіх школах, на мангольскай мове размаўляюць мала ці наогул не ведаюць яе.

З другога боку, існуе доўгая традыцыя барацьбы ўнутраных манголаў за незалежнасць ад Пекіну. Народы, якія засяялі тэрыторыю Унутранай Манголіі, гісторычна ніколі не былі часткай Кітаю. Яны перыядычна падзяляліся на паўднёвую і паўночную орды, або на заходнюю і ўсходнюю орды, змагаліся паміж сабой і былі таксама звязаны з палітычнымі працэсамі ў так званай Знешній Манголіі (цяперашняя Мангольская Народная Рэспубліка).

У 1691 годзе Унутраная і Знешнія Манголія сталі часткай Цынскай імперыі. У пачатку XX стагоддзя была абвешчаная незалежнасць Знешній Манголіі, якая, прайду, хутка трапіла пад пратэктарат Расіі. Усе кланы Унутранай Манголіі пажадалі ўвайсці ў дзяржаўнае фармаванне, аднак Расія і Японія дамовіліся, што Унутраная Манголія захаваеца як сфера ўплыву Японіі, застаючыся фармальна ў складзе Кітаю.

Падчас Другой сусветнай вайны некаторыя князі Унутранай Манголіі спрабавалі абавірацца на Японію, каб выйсці з-пад контролю кітайскай адміністрацыі. Ужо ў 1934 годзе нацыяналісты

арганізавалі антыкітайскі мяцеж. Нанкін — тагачасная сталіца Кітаю — быў вымушаны надаць краю аўтаномію. У кіраўніцтве руху мангольскіх нацыяналістаў быў князь Да Ван Дэмчыгдонраў. У наступным годзе ён дабіўся ад японцаў згоды на стварэнне дзяржаўнага ўтворэння Мэнцзян, прэзідэнтам якога сам і стаў.

Мэнцзян меў усе зневінні атрыбуты дзяржаўнасці — сімволіку, валюту, банкаўскую сістэму, пошту і г.д. — хаця па статусу быў ніжэй за іншыя марыяне-

тачныя японскія рэжымы кішталту Маньчжурыі. Паколькі большасць насельніцтва была кітайцамі, Мэнцзян разглядалі як адміністратыўную адзінку Кітаю, хаця і аўтаномную. Аднак з часам Да Ван Дэмчыгдонраў дабіўся ад японцаў змены дзяржаўнай канцэпцыі. Мэнцзян стаў разглядацца як выключна мангольская дзяржава. У 1943 годзе край перайменавалі ў Мангольскую Аўтаномную Федэрацыю. Быў узяты курс на мангалізацыю тэбульцаў.

У жніўні 1945 года войска Мангольской Народной Рэспублікі ў рамках дапамогі наступу Чырвонай Арміі супраць Квантунскай арміі, уступіла ва Унутраную Манголію. Узнікла ідэя аб'яднання абодвух Манголій. Аднак хутка пасля вызвалення Унутраная Манголія была пакінутая мангольскімі войскамі. Прычынай сталі планы Сталіна па «інтэграцыі» Кітаю ў межах маньчжурскай імперыі Цын для супрацьстаяння ЗША на Далёкім Усходзе.

Да Ван Дэмчыгдонраў спрабаваў узім'яць паўстанне супраць уключэння Унутранай Манголіі ў склад КНР, аднак без асаблівых вынікаў. У 1949 годзе ён эміграваў у Манголію, дзе спачатку як вядомы патрыёт быў горача сустэрты суайчыннікамі. Аднак ужо ў лютым 1950 года быў арыштаваны органамі бяспекі перададзены ў

рукі ўлад КНР як падрыўны элемент. У наступныя гады, знаходзячыся пад назіраннем кітайскіх спецслужбаў, Да Ван Дэмчыгдонраў працаваў у музеі гісторыі Унутранай Манголіі і нават напісаў дзеяць тамоў мемуары. Памёр Да Ван Дэмчыгдонраў праз 13 гадоў пасля апісаных падзеяў у 64-гадовым узросце.

Аднак ягоная справа не памерла. У мангольскай эміграцыі існуе як мінімум дзве партыі, і абедзве яны выступаюць за выхад Унутранай Манголіі са складу Кітаю. Гаворка пра Мангольскі Дэмакратычны Альянс і Народную партыю Унутранай Манголіі. На ўрад ці трэба пераацэніваць іх палітычную вагу, аднак паўпłyваць на праграмныя лозунгі пратэстуючых ва Унутранай Манголіі жывёлавадаў і школьнікаў яны здолъні.

На цяперашні момант перспектывы пратэсту з'яўляюцца незразумелымі. У tym ліку з-за таго, што сёння Унутраная Манголія ў інфармацыйным плане практична ізоляваная кітайскімі ўладамі ад свету. Эксперты пагаджаюцца ў адным — цяперашня дэмантранцыі ва Унутранай Манголіі лічацца самымі маштабнымі ў краі за апошнія 20 гадоў. У дадатак гэта нешта новае. Пратэсты на нацыянальнай глебе вельмі рэдкія для гэтай вобласці, у адрозненіе ад іншых праблемных рэгіёнаў Кітаю.

ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНАЯ ПРЭСА ПРА БЕЛАРУСЬ

Аляксандру Лукашэнку ўдавалася быць ва ўладзе на працягу 17 гадоў, з большага дзякуючы яго здольнасці сутыкаць Расію і Захад. Такі прыём ён выкарыстоўваў на гэтым тыдні, звярнуўшыся да Міжнароднага валютнага фонду з просьбай дадзіць крэдыт да вясмы мільярдаў долараў. Калі МВФ яго падтрымае, то ўзмацніць пазіцыю беларускага аўтакрата ў адносінах да Расіі, якая таксама прапанавала Мінску дапамогу, хоць з выкананнем цвёрдых умоў. Сябры МВФ з ЗША і Еўрапейскага Саюза наўрад ці падтрымаюць Беларусь у свяtle дзеяніні ўлады ў адносінах да дэмакратичнай апазіцыі пасля снежанскіх выбараў, калі шматлікія актыўісты і лідары апазіцыі атрымалі працяглыя турэмныя тэрміны. Гэта

памянаша здольнасць Лукашэнка гандлявацца з Расіяй.

«Financial Times» (Вялікабрытанія)

Лукашэнка, незадаволены патрабаваннямі Расіі працадаць дзяржмаёmacьць у амбен на крэдыты, звяртаеца па дапамогу ў МВФ. «Можна пасправацца, ці варта МВФ наогул даваць крэдыты Беларусі. Новая праграма МВФ магла б зменшыць кантроль Лукашэнкі над эканомікай і заахвоціць канкурэнцыю. Пазіцыі Лукашэнкі на перамовах са МВФ будуть слабымі. А без рэформаў ёсьць рызыка новых дэвальвацый, авалу эканомікі і інфляцыі.

«The Wall Street Journal» (ЗША)

Беларусы развучыліся пратэставаць і прывыкли трываць. Але зараз усё насельніцтва на сваёй кішэні, на прыкладзе сваіх пустых халадзільнікаў пераканалася: сакрэтны пакт з уладай разарваны ў аднабаковым парадку. Насельніцтва не можа не задумцаць пра тое, ці патрэбна яму такая ўлада. Не можа не задумцаць пра палітыку. А ўтым, што гэты моцны, гарнірлы народ здольны на многае, сумнівацца не варта.

«Ведомости» (Расія)

«Тым часам любы шлях без выключэння да выйсця з крэзісу авалязкова ўключаче (як найважнейшую частку!) той ці іншы пераход да сітуацыі, калі ўлада будзе кантроліруаць зусім не ўсё. Але на скарачэнне сваёй усёадымнай

улады Лукашэнка не згодзен настолькі катэгорычна, што ніводны эксперт не возьмеца сёння прадказаць, да чаго можа прывесці антаганізм паміж патрабаваннямі эканамічнага разумнага сенсу і настроемі презідэнта.

«Весты» (Расія)

Першы транш 3-мільярднага долараўага крэдыта (памер транша — 800 мільёнаў долараў) у Мінску чакаюць у бліжэйшыя два тыдні. Яшчэ пяць траншоў па 440 мільёнаў могуць пералічыць на працягу трох гадоў пры выкананні ўмовы стабільнасці аплатнага балансу і падышэння канкурэнтадольнасці эканомікі. Беларускія эксперты ўтэйнены, што ўмовы — невыканальныя.

«BBC» (Вялікабрытанія)

ЗАМЕЖЖА

▼ МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

ГРЭЦЫЯ. КАНСТАНЦІНОПАЛЬ – ГРЭКАМ

Нягледзячы на крызіс, грэкі-нацыяналісты не забылі адзначыць дату 23 мая. У гэты дзень у далёкім 1453 годзе падчас абароны Канстанцінопаля ад турка загінай апошні візантыйскі імператар Канстанцін XI. Цяпер гэты дзень лічыцца днём барацьбы грэкаў за вяртанне ў склад Грэцыі Канстанцінопаля, які туркі, як вядома, перайменавалі ў Стамбул. 23 мая калі тысячи сяброў «Арганізацыі нацыянальнай памяці» сабраліся калі помніка імператару Канстанціну ў Афінах, каб патрабаваць аднаўлення гісторычнай справядлівасці. Праўда, выступуць прызнавалі, што змена межаў з Турцыяй — справа нялёгкая і патрабуе шмат часу. Тому на гэтым этапе яны будуць задаволеныя, калі ўрад будзе больш жорсткім адносна эмігрантаў з ісламскіх краін. Зараз нацыяналісты ахвотна спекулююць на смерці 44-гадовага грэка, якога эмігранты з Пакістану закалілі нажамі, каб забраць камеру, з дапамогай якой той зброяўся здымыць вяселле сваёй дачкі. Акцыя за вяртанне Канстанцінопаля закончылася маршам па цэнтры сталіцы.

На матэрыялах польскай прэсы

РАСІЯ. БУДЗЕ КАТАРГА БЕЗ ПРАВА ПЕРАПІСКІ?

У Москве адбываўся Кангрэс па крымінальнаму праву, на які сабраліся самыя вядомыя юрысты Расіі. У фінальнай рэзоляюціі яны заклікалі ўрад да рэформы Крымінальнага кодэкса. Найбольш радыкальную рэформу пропанаваў кіраўнік камітэта Савету Федэрацыі па канстытуцыйным заканадаўстве, заслужаны юрист Расіі Аляксей Аляксандраў. Ён выступіў з праектам увесці ў крымінальнае права пакаранне ў выглядзе цяжкай фізічнай працы без амністыі, памілавання, спаткання і перапіскі. Такія меры, на яго думку, варта прымаць у адносінах да людзей, якіх асудзілі па артыкулах «тэрарызм», «гандаль наркотыкамі», «забойства дзяцей». «Катаржныя працы маглі бы па-сутнасці замяніць смяротнае пакаранне», — паведаміў Аляксандраў. Ідэя адразу выклікала пратэсты праваабаронцаў, якія лічачы, што пропанава караць катаргай юрыдычна некаректная і супярэчыць міжнародному праву. Праўда, яны вымушаны прызнаць, што нешта ў гэтай сферы трэба рабіць, паколькі насельніцтва дасюль у большасці лічыць, што пажыццё вяявленне не кампенсуе смяротнага пакарання.

На матэрыялах расійскай прэсы

МАЛДОВА. ПРЫДНЯСТРОЎЕ – ЗА ШЭНГЕН

Як піша аўтарытэтная кіеўская газета «Дзеркало Тижня», Москва рыхтуе здачу Прыйднястроўскай Малдаўскай Рэспублікі (ПМР). Пра гэта, на думку газеты, сведчыць аднаўленне перамовы па прыйднястроўскаму канфлікту. Справа ў тым, што апошні раз яны мелі месца 5 гадоў таму. З таго часу Ціраспаль (відавочна, не без падтрымкі расійскіх партнёраў) блакаваў магчымасць аднаўлення перамоўнага працэсу, патрабуючы абы чаго — пачынаючы з нармалізацыі зневешнеканамічнай дзеяйнасці рэгіёна і заканчычаючы атрыманнем міжнародных гарантый рэалізацыі раней дасягнутых дамоўленасцяў. Аднак апошнім часам сітуацыя змянілася. Падчас сустэрэны ў Калінінградзе паміж дырэктарамі МЗС Расіі, Польшчы і Германіі міністру Лаўрову быццам зрабілі пропанову, ад якой цяжка адмовіцца. Крэмль дае санкцыю на інкарпарацыю Прыйднястроўя ў склад Малдовы. І атрымлівае бязвізы рэжым з ЕС. Цяжка сказаць, наколькі гэта версія мае права на існаванне, аднак згода презідэнта ПМР Смірнова на кансультациі кажа, што нейкі прэсінг з боку Москвы на яго існуе. Хаця гэта не значыць, што Ціраспаль так праста пагодзіцца стаць падконтрольным Кішынёву. Ёсьць яшчэ і Кіеў, які таксама ўдзельнічае ў перамовах і, хутчэй за ёсё, заблакуе любое канструктыўнае рашэнне, пакуль не атрымае нейкі бонус. Менавіта да такога падыходу заклікае «Дзеркало Тижня».

На матэрыялах украінскай прэсы

ФРАНЦЫЯ. ЦЯЖАРНАСЦЬ ДА ПАМОЖА ВЫЙГРАЦЬ ВЫБАРЫ

Справа Дамініка Строс-Канаўзняла рэйтынг цяперашняга прэзідэнта Нікаля Сарказі. Эта вынікае з дадзеных сацыялагічных аптыянняў інстытуту BVA. Пасля таго, як Дамініка аблінавацілі ў сэксуальным дамаганні, рэйтынг даверу да Сарказі вырас на 4 працэнты і складае 35. Увогуле, гэта самы высокі рэйтынг гаранта з пачатку года. Хаця лічба і невялікая, яна робіць Сарказі фаварытам прэзідэнцкіх выбараў у наступным годзе. Справа не ў тым, што ягоным галоўным канкурэнтам лічыўся менавіта Дамінік Строс-Кан, сябра апазіцыйнай партыі сацыялісту, які з-за скандалу стаў палітычным нябожчыкам. Таксама на настроі выбаршчыку упłyвае канфрантация ўнутры сацыялісту, якую выклікаў сход Строс-Кана. Застаецца нацыяналістка Марына Ле Пэн, якая спрабуе атакаваць Сарказі з правых пазіцый. Супраць Марыны прэзідэнт падрыхтаваў асаблівую зброю. Гаворка пра дзіця, якое ў час выбарчай кампаніі павінна нарадзіць яго жонка Карла Бруні (на днях яна прызналася ў цяжарнасці). На думку прэсы, гэта будзе такім моцным пірам, асабліва для кансерватывнай часткі французскага грамадства, які не пакіне Ле Пэн нікіх шансаў на перамогу.

На матэрыялах французскай прэсы

► ЦІКАВА

ЛАЯНКА Ў ПОЛЬСКАЙ ПАЛІТЫЦЫ

Алег НОВІКАЎ

**Газета «Rzeczpospolita»
правляла цікавае даследаванне
гісторыі выкарыстання
ляянкі ў польскай палітыцы.
Пропануем аўтарызаваны
скарочаны пераклад.**

«Рэч Паспалітая — бардэль, канстытуцыя — канстытутика, а депутаты — казлы», — ахвотна казаў на публіцы Ёзэф Пілсудскі. «Хай гэтае быдла ведае, што я пра іх думаю», — гэту фразу прыпісваюць Уладзіславу Гамулку, першаму сакратару Польскай аўяднанай працоўнай партыі (PZPR) 1950–1960-х гадоў. Трансфармацыя палітычнай мадэлі не вельмі паўплывала на палітычны лексікон за Бугам. Так, Лех Валенса звяртаўся да прэзідэнта Леха Качынскага не інакш, як «сук...н сын». Таксама ў палітычных салонах папулярныя слова: «в'ягварэнец», «дబіў», «га...но».

Ці можна лічыць ужыванне такіх слоў і выразаў нейкім хамствам або гэта частка лакальнай палітычнай культуры? — задаецца пытаннем польская прэса.

Наўгад ці палякі былі першапраходцамі. Так, Напалеон называў Шарля Талейрана, кіраўніка свайго замежнага ведамства, які пасля здрадзіў яму, «гаў...о ў панчохах».

У дадатак брыдкія слова ўспрымаліся грамадствам па-іншаму на розных этапах яго эвалюцыі. Так, на пачатку існавання Другой Рэчы Паспалітай, здавалася, непрыгожае слова «гной», якое часта адрасавалася дэпутатам ад сельскіх партый, было нормай.

Фіолагі таксама лічачь, што насычанацца палітычнага жаргону лаянкай залежыць ад канкрэтнай гісторычнай сітуацыі. То, што той жа Пілсудскі актыўна выкарыстоўваў лаянку, часткова было звязана з духам часу. Амаль уся тагачасная палітычнай эліце Польшчы прыышла ў міністэрствы з фронту, дзе лексічныя нормы, якія вядома, спецыфічны.

Яшчэ адзін цікавы момент: шмат хто з тагачасных палітычных

дзеячаў, уключаючы Пілсудскага, раней захапляўся сацыялістычным ідэямі. Ужыванне простых і міцных народных выразаў лічылася сярод гэтай групы палітыкаў нават своеасаблівым шыкам, сімвалам сувязі з простым народам. У гэтым плане «моцнае слова» было формай палітычнага піару.

Той жа Пілсудскі цудоўна ведаў мастацкую літаратуру і пры нагодзе мог нават пытаваць вершы. Гэтыя дэкламацыі выглядалі ў вачах тых жа арыстакратоў цалкам натуральна.

Сітуацыя з практикай выкарыстання лаянкі ў польскай палітыцы цалкам змянілася ў савецкія часы. Палітычнай мова стала больш нуднай. Тыпаж трывуна і аратара, здолънага імправізаваць, падбудоўвацца пад аўдыторыю, пыраваць праціўніку нават часам з дапамогай ненарматыўнай лексіцы, быў не запатрабаваны. Камуністычныя палітыкі ў сваіх прафесійных салонах папулярныя слова: «в'ягварэнец», «дబіў», «га...но».

Ці можна лічыць ужыванне такіх слоў і выразаў нейкім хамствам або гэта частка лакальнай палітычнай культуры? — задаецца пытаннем польской прэсы.

Увогуле, можна падазраваць, што ўсе тэксты тагачасных публічных прафесійных піаруў былі загадзя напісаны і, магчыма, нават адредагаваны адвітавымі органамі. Такая моўная стылістыка на публіцы відавочна не адпавядала быту. Сведкі кажуць, што на пасяджэннях у цэнтральнай сядзібе PZPR за словамі ў кішэні не лезлі. Асам у гэтай галіне лічыўся Гамулка. Часам ён дазваляў сабе казаць прылюдзя ѿчыненіем.

У часы Герэка, які лічыўся інтэлектуалам, атмасфера ў партыйных офісах змянілася. Першы сакратар папрасіў, каб кіраўнікі PZPR называюць адзін аднаго выклічна на «Вы».

Трэба адзначыць, што строгая лексічная рамка для камуністычных чыноўнікаў, часам дазвалялі ім не дэманстраваць сваё сапраўднае аблітца. Чаго нельга сказаць пра часы Трэцій Рэчы Паспалітай. Адсутнасць усілякіх нормаў дазваляла палітыкам казаць рэчы, якія, як мінімум, выклікалі неразуменне. Малазразумелыя псеўданавуковыя штампы пра

«імперыялізм» змяніліся заявамі, якія таксама ўтырміваюць мала сенсу. Напрыклад, лібералы з «Грамадзянскай платформы» ўвесь час абвінавачваюць палітычнага праціўніка Яраслава Качынскага ў штрафе, што ён збіраеца «падпальці Польшу». Што гэта значыць?

«Rzeczpospolita» адзначае, што сярод прафесійнікоў эліты час ад часу назіраюцца спробы на даць сабе рэанаме. Аднак пакуль яны выглядаюць карыкатурнымі. Узгадваюць, як кансерватор Марыюш Камінскі паспрабаваў атакаваць у Сейме прэм'ера Дональда Туска цытатай з Сервантеса: «Чалавек без гонару горшы за смерць». Нават сябры па фракцыі не зразумелі таго, чы зімінікі выкрытыкавалі Марыюша за дэмагогію.

У гэтым плане значна цікавей за цытаты Сервантеса гучыць харкаваныя сацыялістыкі, якія ў свой час польскія палітыкі прыпісалі сваім апанентам: «пойны нуль», «в'ясковец», «дబіў польскай палітычнай сіці», «кворы дэйў», «палітычны зомбі», «псіхічны вычварэнец».

Аднак такі каскад абразаў, на думку «Rzeczpospolita», не значыць рэгрэсію ў параўнанні з часамі камунізму. Лаянка з боку міністраў не ўспрымаецца ў грамадстве так, як у часы дыктатуры PZPR. Калі раней чыноўнікі дапускаў падобныя выразы, гэта значыла, што ён быў не на жарт раз'юшаны. Словы таго ж Герэка пра намер «мечь у ду...у» страйкуючых рабочых у Радоме значылі адкрыту пагрозу іх жыццю і свабодзе.

Сёння ненарматыўная лексіка гучыць як некантролюваны спонтанны псіхічны зрыў, за якім няма жадання непасрэдна фізічна зішчыць апанента. А тое, што пасля прэса тырахуе факт лаянкі і смяеща з яе аўтара, прымушае палітыкаў быць больш асцярожным у наступны раз. Прынамсі, так лічыць «Rzeczpospolita».

Аднак, каб выданне не западозрылі ва ўзурпацыі думкі, на ўсялякі выпадак напрыканцы «Rzeczpospolita» ўзгадвае яшчэ адзін славуты афарызм Ёзэфа Пілсудскага: «Думка — як ду...а. У кожнага свая».

МЕРКАВАННЕ

АПОШНІЯ ВЫБАРЫ ЖЫРЫНОУСКАГА

**У Расіі зачыняюцца правыя
радыкальныя арганізацыі,
адначасова ходзяць чуткі,
што Жырыноўскага пазбавяць
статуса штатнага думскага
нацыяналіста. Што стаіць
за апошнімі падзеямі? Пра
гэта журналісту «НЧ» Алегу
Новікаму расказвае расійскі
палітолаг Дэмітры Касценка.**

— Суд Уладзімірскай вобласти забараніў «Рускі агульнанацыянальны саюз», прызнаўшы яго экстремісцкай арганізацыяй. РОНС стаў ужо трэцім нацыяналістычным аб'яднаннем, зачыненым за апошні час у Расіі. Што стаіць за гэтай зачысткай?

Зачыстка пачалася па слядах снежаньскіх падзеяў на Манежнай плошчы. Выступы фанатаў — індыкатар глыбінных проблем у настроях грамадства, заснаваных, у прыватнасці, на непрыманні карумпаваных сувязяў выхадцаў з каўказскага і азіяцкага рэгіёнаў з расійскім органамі ўлады. Менавіта гэта сітуацыя і нараджает той аб'ектыўны кампанент незадаволенасці, які, хутчэй за ёсё, атрымаў выхад на Манежнай. У грамадзян узімкі адчуваюць нацыяналістичную няроўнасці расійскіх ваўласнай краіне. Чым і паспяхова карыстаюцца разнастайныя экстремісцкія арганізацыі. Такога кшталту структур у краіне цяпер налічваеца калі трах дзесяткаў. З іх забароненыя: Нацыянал-балшавіцкая партыя, Рух супраць нелегальнай іміграцыі (ДПНИ) і Славянскі саюз і РОНС. Тры апошніх забаранілі за апошнія трэх месяцы. Думаю, на гэтым практэс не закончыцца.

— Узікае падазрэнне, што крыжовы паход супраць нацыяналістаў — выкананне замовы Крамлю. Наколькі судовыя працэсы па закрыці трах арганізацый былі спрэдлівыя?

— Тоё, што пасля Манежнай плошчы інтарэс праваахоўных структур да экстремістаў узрос, цалкам заканемерна. Знайсці ў дзеянні любой нацыяналістычнай групоўкі элемент крыміналу вельмі лёгка. У выпадку РОНС праста згадалі справу Сяргея Хлупіна, якога вінаваціць у выбуху ў храме Кірылы і Мяфодзія ва Уладзіміры і «перашкодзе правядзенню канцэрту папулярнага выканаўца» Барыса Маісева. Пра жаданне ўладаў паслядоўна змагацца са скрайне правымі сведчыць і справа Мікіты Ціханава і Яўгеніі Хасіс (забойцы адваката Маркелава, вядомага сваімі левымі поглядамі). Вердыкт пашыршы традыцыю, калі людзей, якія абінавачваліся ў гучных злачынствах на нацыяналістичнай глебе, адпускалі з залы суда дзякуючы апраўданому вердыкту прысяжных. Ціханаву нечакана далі вышэйшую меру — пажыцёўы тэрмін.

— Наколькі дзеянні ўладаў па барацьбе з правымі радыкаламі можна лічыць эфектыўнымі?

— Тыя ж нацыянал-балшавікі працягваюць функцыянуваць. Таксама як ДПНИ і Славянскі саюз, якія цяпер таксама называюцца па-іншаму. Пытанне — наколькі паспехаў? Нават сімвалічны адміністратыўны ціск здольны выклікаць жах у бюргераў, у патэнцыйных спонсараў, у тых, хто працуе на дзяржаўнай пасадзе. Рэпрэсіі маргіналізуюць нацыяналістаў, якія выступаюць у тым ліку супраць сістэмных нацыяналістычных партый. Нацыяналістычнаму электарату ў такіх умовах нічога не застаецца, як галасаваць за Жырыноўскага, якога ў Крамлі яшчэ 15 гадоў таму прызначылі штатным нацыяналістам.

— Жырыноўскі спраўляеца з ролі галоўнага патрыёта?

— Гэта вельмі цікаве пытанне. Варта адзначыць, што Уладзімір Вольфавіч заводзіць сваю душашчыпальную арлю «пра абарону расійскіх» практычна перед кожнымі выбарамі. Але адразу ж па заканчэнні выбарчага сезону лідар ЛДПР імкліва забывае «патрыятычныя матывы». Доўгі час выбаршчык, заклапочаны нацыянальной ідэнтыфікацыяй, галасаваў за ЛДПР амаль аўтаматычна. Аднак зараз Жырыноўскі пайшоў у тыраж. А пасля таго, як на хвалі этнічных пагромаў з'явілася ДПНИ, жырыноўцы цалкам згубілі манапольнае права на нацыяналізм. І яны гэта разумеюць. Інакш, напрыклад, перад выбарамі ў сталічную думу ў 2005 годзе прадстаўнікі ліберал-дэмакратаў з дэпутатам Дзярждумы ад ЛДПР Мікалаем Кур'яновічам не былі заўважаны на першым «Рускім маршу» (галоўная штогадовая вулічная акцыя расійскіх нацыяналістаў). Аднак ужо ў наступным годзе, якраз пасля выбараў, удзел Кур'яновіча ў падрыхтоўцы «Рускага марша-2006» каштаваў яму выключэння з ЛДПР. Жырыноўскі тады заяўіў: «Мы — не экстремісты, мы — звычайнай, законнай апазіцыяй, мы выключылі са сваіх шэрагаў экстреміста Кур'яновіча».

— ЛДПР здольная праісці ў Думу ўвесень?

— А нашто ў такім выпадку 24 мая Вольфавіч зноў вырашыў устаць на слізкую дарожку «сяброўства» з нацыянал-маргіналамі? Лідар ЛДПР сабраў «увесь гербaryй» вулічных нацыяналінных палітыкаў, запрасіўшы лідараў забароненых арганізацый, ДПНИ, Славянскага саюзу. Пра тое, што ў здольнасць Жырыноўскага прыцягваць галасы нацыяналістычнага электарату, усё менш вераць наверсе, кажа яшчэ адзін факт. На дніях у Расію вярнуўся Дэмітры Рагозін, адзін з лідараў былога сацыял-патрыятычнага партыі «Родина». Пасля краху праекту «Родина» ён працаваў прадстаўніком Расіі пры ЕС, аднак цяпер ён чамусыці вяр-

нуўся. І не паспей вярнуцца, як пад яго зарэгістравалі арганізацыю Кангрэс расійскіх ашчын (КРО). Сам Рагозін не хавае, што ў краіне існуе вялікі грамадскі запыт на з'яўленне легальнай нацыяналістычнай сілы і хоча скрыстацца момантам.

— Складаеца ўражанне, што ўлада спрабуе ліквідаваць усе нізвавыя цэнтры каардынацыі нацыяналістычнай апазіцыі.

— Цалкам лагічная здача з улікам таго, што на носе гадавы выбарчы цыкл. Думскія выбары ўвосень даюць старт прэзідэнцкай кампаніі. Нацыяналістычнай тэма будзе вельмі важнай на выбарах, і ўлада жадае цалкам кантроліраваць гэты дыскурс. Для гэтага будзе паслаблены арганізацыйны і інфармацыйны рэсурс правых. Што зараз і робіцца.

— Жырыноўскі спраўляеца з ролі галоўнага патрыёта?

— Гэта вельмі цікаве пытанне. Варта адзначыць, што Уладзімір Вольфавіч заводзіць сваю душашчыпальную арлю «пра абарону расійскіх» практычна перед кожнымі выбарамі. Але адразу ж па заканчэнні выбарчага сезону лідар ЛДПР імкліва забывае «патрыятычныя матывы». Доўгі час выбаршчык, заклапочаны нацыянальной ідэнтыфікацыяй, галасаваў за ЛДПР амаль аўтаматычна. Аднак зараз Жырыноўскі пайшоў у тыраж. А пасля таго, як на хвалі этнічных пагромаў з'явілася ДПНИ, жырыноўцы цалком згубілі манапольнае право на нацыяналізм. І яны гэта разумеюць. Інакш, напрыклад, перад выбарамі ў сталічную думу ў 2005 годзе прадстаўнікі ліберал-дэмакратаў з дэпутатам Дзярждумы ад ЛДПР Мікалаем Кур'яновічам не былі заўважаны на першым «Рускім маршу» (галоўная штогадовая вулічная акцыя расійскіх нацыяналістаў). Аднак ужо ў наступным годзе, якраз пасля выбараў, удзел Кур'яновіча ў падрыхтоўцы «Рускага марша-2006» каштаваў яму выключэння з ЛДПР. Жырыноўскі тады заяўіў: «Мы — не экстремісты, мы — звычайнай, законнай апазіцыяй, мы выключылі са сваіх шэрагаў экстреміста Кур'яновіча».

— ЛДПР здольная праісці ў Думу ўвесень?

— А нашто ў такім выпадку 24 мая Вольфавіч зноў вырашыў устаць на слізкую дарожку «сяброўства» з нацыянал-маргіналамі? Лідар ЛДПР сабраў «увесь гербaryй» вулічных нацыяналінных палітыкаў, запросіўшы лідараў забароненых арганізацый, ДПНИ, Славянскага саюзу. Пра тое, што «пераход да стварэння нацыяналістично-дэмакратычнага руху можа стаць шляхам адраджэння дэмакратычнага руху». Аднак наколькі такі блок магчымы? Мы ўсе ведаем, што на кіеўскім Майдане былі як нацыяналісты, так і лібералы. Аднак лідары першых і другіх выйшлі ў свой час з Народнага Руху, у іх было нешта агульнае. А што аб'яднёвае паслядоўнага ліберала і Аляксандра Поткіна, нацыяналіста, які казаў, што «для ўступлення ў ДПНИ патрэбна прынесці вуха таджыка»?

— Пагроза нацыяналізму ў Расіі пакуль па-за павесткай дні?

— Мяркую, што як мінімум на выбары ў Думу правыя электарат будзе ўпісаны ў прыдуманы ў Крамлі палітэхнілагічны схемы. А вось ці спрацеуе такая схема на прэзідэнцкіх? Магчыма, давядзенца шукаць новыя алгарытмы. Таму нельга выключачы, што гэтыя выбары — апошнія для Жырыноўскага.

ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

ВАСІЛЬ ДЖАРТЫ

Старшыня ўраду Крымскай аўтаноміі, на думку палітолагаў, па загадзе Януковіча пачаў працэс ліквідацыі аўтаноміі Крыму. Пры гэта сведчыць праект закона «Пра Саўмін Крыму», нядайна прыняты Вярхоўнай Радай Украіны ў першым чытанні. Прэкт, які прапанаваў Джарты і які быў падтрыманы 257 дэпутатамі, фактычна выводзіць урад аўтаноміі з сістэмы мясцовых органаў улады, ператвараючы яго ў частку дзяржаўнай выканайчай вертыкалі. «Сцвярджэнне новых правіл дзеянісці ўрада Крыму можа ператварыць ўрада Крыму ў звычайну вобласць», — рэзюмую адна з кіеўскіх газет. Ініцыятыва Партыі рэгіёнаў дастаткова цікавая, паколькі ліквідацыі аўтаноміі Крыму традыцыйна патрабавалі ўкраінскія нацыяналісты, баючыся, што павоствстраў можа стаць плацдармам для расійскай экспансіі. Аднак нават у часы кіраўніцтва «аранжавых» замахнуцца на права павоствстраў нацыяналісты не рызыкнулі. Затое гэта зрабіў Януковіч, якім, хутчэй за ёсё, кіруе банальнае жаданне ўзяць пад кантроль крымскую нерухомасць. На думку некаторых журналістаў, на нашых вачах адбываецца рымэйк 1939 года, калі Сталін, які ніколі не меў сэнтыменту да ўкраінцаў, атакаваў Польшчу дзеля прагматычных метаў і навольна стаў аб'яднальнікам украінскіх зямель.

ЛЮК ФЕРЫ

Выказванні экс-міністра культуры Францыі, сябра партыі сацыялістаў пра выпадак педафіліі ляялі ў аснову новага буйнага скандалу, які стаў лагічным працягам скандалу Дамініка Строс-Кана, арыштаванага ў ЗША за сексуальную дамаганінню. Усе пачалося пасля сенсацийнай заявы, зробленай Люком Феры ў эфіры тэлеканала «Canal Plus». Тады былы міністр заявіў, што адзін з былых міністрапіў карыстаўся сексуальнымі паслугамі хлопчыкаў у Мароку. Службовец таксама дадаў, што гэту інфармацыю яму паведамілі «у самых высоких колах» дзяржавы, маючы на ўвазе прэм'ер-міністра. Па сцвярджэнні Феры, французская міністра-педафіла нават арыштавала паліцыя Марока, але яму ўдалося захаваць гэты факт у сакрэце і вярнуцца інкогніта ў Францыю. Пры гэтым экс-міністр культуры адмовіўся называць імя педафіла, спаслаўшыся на адсутнасць доказаў. Тым не менш пракуратура Парыжа ўжо пачала папярэднє расследаванне гэтай справы. Зараз усе гадаюць, хто з вядомых палітыкаў можа аказацца тым самым педафілом, і якія выкryццё паўплывае на шансы кандыдата ад сацыялістаў перамагчы Нікаля Саркозі на прэзідэнцкіх выбарах праз год.

АЛЯКСАНДР ХЛАПОНИН

Паўнамочны прадстаўнік прэзідэнта Расіі на Паўночным Каўказе ў дадатак да чачэнскай інгушскай праблемы атрымаў новы галавыні болю. Пра жаданне ўтварыць уласную аўтаномію ў складзе Расіі заяўлі дэлегаты нагайскага народа. Пра жаданне ўтварыць уласную аўтаномію ў складзе Расіі заяўлі дэлегаты нагайскага народа. У форуме, які адбыўся ў адным з райцэнтраў Дагестану, удзельнічалі каля 500 чалавек, сярод якіх быў дэлегаты з Дагестана, Чечні, Стўрапольскага краю і Астраханскай вобласці і г.д. Нагайцы — народ Паўночнага Каўказа (колькасць у РФ, па дадзеных на 2002 год, — 90 тысяч чалавек), цюкрамоўныя мусульмане-суніты. Асноўная вобласць расселення — тэрыторыя Нагайскага сельсавета, які ўтворыўся ў 1957 годзе ў складзе Расіі. Нагайцы — народ Паўночнага Каўказа ў дадатак да чачэнскай інгушскай праблемы атрымаў новы галавыні болю. Пра жаданне ўтварыць уласную аўтаномію ў складзе Расіі заяўлі дэлегаты нагайскага народа. У форуме, які адбыўся ў адным з райцэнтраў Дагестану, удзельнічалі каля 500 чалавек, сярод якіх быў дэлегаты з Дагестана, Чечні, Стўрапольскага краю і Астраханскай вобласці і г.д. Нагайцы — народ Паўночнага Каўказа ў дадатак да чачэнскай інгушскай праблемы атрымаў новы галавыні болю. Пра жаданне ўтварыць уласную аўтаномію ў складзе Расіі заяўлі дэлегаты нагайскага народа. У форуме, які адбыўся ў адным з райцэнтраў Дагестану, удзельнічалі каля 500 чалавек, сярод якіх быў дэлегаты з Дагестана, Чечні, Стўрапольскага краю і Астраханскай вобласці і г.д. Нагайцы — народ Паўночнага Каўказа ў дадатак да чачэнскай інгушскай праблемы атрымаў новы галавыні болю. Пра жаданне ўтварыць уласную аўтаномію ў складзе Расіі заяўлі дэлегаты нагайскага народа. У форуме, які адбыўся ў адным з райцэнтраў Дагестану, удзельнічалі каля 500 чалавек, сярод якіх быў дэлегаты з Дагестана, Чечні, Стўрапольскага краю і Астраханскай вобласці і г.д. Нагайцы — народ Паўночнага Каўказа ў дадатак да чачэнскай інгушскай праблемы атрымаў новы галавыні болю. Пра жаданне

► ЛЁСЫ

СВАБОДА ВОЛЬГІ ПЛАТАЙ

**Не палічыце банальнасцю, але я заўсёды, калі чую выступ
Вольгі Інатаўай, чытаю яе
вершы, яе гістарычную
прозу, разумею (выбачайце
несур'ёзны каламбур), што
цалкам не разумею, чаму
жанчын называюць «слабым
полам». Якая моц слова, якая
моц духу, якая моц талента,
якая моц жыццялюбства і
некаронасці абставінам!
Таму эпітэт «слабы» прапаную
памяняць на «лепшы», бо
пад такім сюжэтамі лёсу, што
выпалі на яе шляху, здольны не
схіліца далёка не кожны з нас.**

Аляксандар Тамковіч

Вольга Інатаўа з бацькам

Школьныя гады. 1959 г. На творчым семінары — з Янкай Маўрам

Дзіцячыя сюжэты

У майм нараджэнні магічна спляліся тры речы — месца, час і абставіны. Навагодняя нач 1945 года ў Міры. Былыя партызаны з сем'ямі сабраліся ў нашай хаце, але гаспадыні Марыі няма — яна ў шпіталі, раджае. Шпіталі непадалёку і ад хаты, і ад Мірскага замку. У 00.15 медсистра прыбягае са шпіталю, каб сказаць бацьку, што ў яго нарадзілася дачка. Можа, ён чакаў сына, але радующа ўсе, і ўсе п'юць за Новы год, за будучыню, пасля чаго ідуць пад вонкі шпіталю, каб павітаць маму. Бацька Міхаіл ідзе з гітарай (у яго быў прыгожы, артыстычны голас), і ўсе падхопліваюць ягоную серэнаду ў гонар жонкі і дачкі...

Муз Гісторыі, безумоўна, была там, як і іншыя феі — добрыя і не вельмі. Над Мірскім замкам, з якога зусім нядайна, меней за год, з'ехаў апошні ўладальнік, кружыліся сняжынкі, цені мінулага спізгалі ў велічэсныя ваканіцы. Я недзе чытала, што ў нованараджаных энергетычных каналах да году як бы адчынены іншым вымярэнням, так што, калі верьшы гэтай гіпотэзе, я магла бачыць тое, што адбывалася тут у стагоддзях, — бо іначай адкуль у мяне такая любоў да мінулага і жаданне ведаць пра сваю гісторыю?

Замак увайшоў у мае першыя дзіцячыя ўспаміны. Выломваю з лужыны лі сямага ўвахода лядок і смакчу яго, як цукерку, а ружоўня ў вечаровым святле сцэны нібы атуляюць мяне, захіляюць ад усяго нядобрага.

Нядобрае ўсё ж прыйшло. Бацька, загадчык Мірскага райфінадзела, у 1949 годзе атрымаў прызначэнне на тую ж пасаду, але ў Навагрудак. Святкавалі ўжо ў Навагрудку, дзе атрымалі палову шыкоўнага жылога дома з ваннай (непадалёку ад сённяшніх аўтобусных станцыяў). Быў там Башарымаў — ён ехаў у Мір на бацькава месца, бо атрымаў паніжэнне за развод з жонкай Нінай, якая заставалася ў Навагрудку з дзвюма дзіцячынкамі — Светай і Валій.

Хто мог ведаць, што міса, якое ўсе дружна елі, не прыйшло ветэрынарныя агліяд? Першай захварэла цяжарная мама. Дактары змаглі паставіць ёй дыагноз толькі ў Мінску, але было позна. 15 снежня мы хавалі яе на могілках у дзвюх

хвілінах ад нашага новага жытла і з пахавання пайшлі разам з Башарымавымі ў бальніцу, адкуль я рэгулярна збягала на маміну магілу.

Хаця мяне там, у шпіталі, споўнілася пяць гадоў, я нічога з гэтага не памятаю — як адразала. Псіхолаг аднойчы сказаў мне, што без гэтага я магла б проста не перажыць усяго, што адбылося.

Праз кароткі час з'яўлялася мачыха (выхавацелька дзіцячага садка, куды я хадзіла), і я стала ў сям'і лішній. Неўзабаве мяне «выкінулі» ў Віцебскую вобласць у глухую вёсачку Забелле да бабулі Вольгі.

...Кожны раз, калі ўзгадваю яе, адчуваю бязмерную любоў і шкадаванне. Непісменная сялянка, яна дала мне Бога ў душы, беларускую мову ў сэрцы, старадаўніе, яшчэ ад паганскіх часоў, адчуванне Вады і Зямлі, народных звычаяў і традыцый.

Памятаю — будзіць мяне, вядзе да стала — памінаць Продкаў на Дзяды. Стайць куцця, гарычъ свечка (электрычныя ішчэ не было), і яна расказвае мне пра дзеда Якава, што згарэў ад тыфу з дзвіном дачушкамі (майм цёткімі) за адзін тыдзень у 1933 годзе. Адчыніе дзвёры, запрашае за стол усіх — прадзеда Іллю, маю маму, нашых дзедаў і прадзедаў. Мне і страшна, і цікаўна — дзе ж яны?

(Сёння я раблю тое ж і веру — душы нашых прodkaў прылітаюць да нашага жытла і дакранаюць да куцці, якую мы пакідаем ім на стале...)

Альбо стаім на лужку, чуем першы гром. «Ілля на калиніцы неба трасе», — кажа бабуля і прымушае мяне кульнуцца трох разы на тым лужку. И смешна, і гэтак прыемна дыхаць пахам першай маладой травы... Гэта адтуль, з бабуліных павучанняў пра Матухну-Зямлю, склаліся радкі першай паэтычнай кнігі:

*А зямля так даверліва, проста
У сваім харастве паўстае,*

Што здымлю з ног «шпількі»

вострыя:

Незнарок не ўкалоць бы яе...

Потым, праз чатыры гады беднага, але запоўненага любоўю бабулі і дзіцячых радасцей жыцця, зноў вяртанне ў Навагрудак — трэба няньчыць сястрычку, якая нарадзілася. Але — не склалася ў

мяне з мачыхай. Не склалася ў яе разуменне і з уласнымі дзецімі, што ж казаць пра мяне... Не вытрымаўши, я збегла з гэтай сям'і. Тулялася па лесе, раздумваючы — ці кінуцца ў недалёкую рэчку, ці пaeхacь да Ніны Башарымавай, якая заўсёды шкадавала мяне і цішком падкармлівала ў галодныя дні.

Жыщё перамагло, Ніна прytulila мяне на тыя месяцы, якія спатрэбіліся для афармлення дакументаў у Гродзенскіх дзіцячыні дом. Я катэгaryчна адмовілася вяртацца да мачыхі. Бацька то пагражаў мне, то прасіў: «Ты што, хочаш, каб у мяне забралі партыйныя білеты?» Але сябры адстаялі яго, ён застаўся са сваім партыйным білетам і на сваёй пасадзе.

...Калі ў 1982 годзе ў Магілёве

разам з сям'ёй мачыхі мы хавалі яго, я зразумела, як моцна

я хацела, каб ён мяне любіў і

абараняў. Зразумела, чаму часта

не складваліся адносіны з мужчинымі: у маёй душы на многія

гады перапляліся праға любові,

вялікая крыва да вялікі недавер.

Але зараз я гляджу на яго іначай. Акружэнец, які падчас вайны аказаўся ў Заходній Беларусі, ён змушаны быў выжываць. І вось жа (зноў магія, ці, як гавораць, збег абставінаў!) прыбіўся ён не куды-небудзь, а да сям'і Янкі Брыля, які на той час быўпольскім салдатам у нямецкім палоне. Ёсьць у мяне тэлевізійны запіс, дзе народны пісменнік Янка Брыль расказвае, што, вярнуўшыся з палону ў родную хату, ён убачыў там прыгожага маладога чалавека, які на беларускай мове чытаў «Як гартаўвалася сталь». Убачыўши Брыля, устаў, працягнуў руку і вельмі па-хатняму сказаў: «Вот и Ваня вернулся».

Млела там, на Карэлічыне, па ім не адна дзяўчына. Яшчэ ў 2002 годзе, калі я ездзіла на дачу да Янкі Брыля, спыніла мяне жанчына з вёскі, якая абцалавала мяне як родную, прыгаворваючы: «Мішанькіна дачушка, мая ж ты дарагай!» Мене казалі, што яна замуж не выйшла — так яго каҳала. Мы спышаліся, і я паабязцала сабе, што заеду да яе і распытаю, як і што... Не паспела...

Янка Брыль быў бацькавым сябрам да смерці. Разам пайшлі ў партызаны, разам прайшлі вай-

ну. Бацька навучыўся беларускай мове, але так да канца і не мог зразумець, чаму яму, ветэрану, адвялі ў «БелСЭ» адзін радок, а мне, нейкай там паэтцы, цэлыя артыкулы, хаця і маленькі...

Гарадскія сюжэты

Дзіцячы дом у Гродна — гэта вялізны пласт уражанняў. Узгадаю першы, з 1956 года: дзетдомаўскія дзеци на той час, калі я прыехала, былі ў вёсцы. Я ехала туды на «палутарцы» з жанчынай, якая нядайна вярнулася з сібірскіх лагераў і цяпер наведвала дачку Міраславу, з якой мы пасля сталі сябровымі на ўсё жыццё. Пані Фэлія не была «палітычнай», на яе написалі данос суседзі, якія занялі яе дамок над Нёманам і жылі там усе восем гадоў, пакуль яна сядзела. Як яна выжывала ў тых лагерах, я даведалася тады ж, у тыя першыя месяцы свайго дзетдомаўскага жыцця, і гэта зрабіла на мяне такое вялізнае ўражанне, што я проста не магла не стаць антыкамуністкай, зразумела, значна пазней. «Круты маршрут» Я. Гінзбург, творы Саліканіцына і Шаламава толькі пашырылі ў маіх вачах маштабы беззаконня і здзекаў ў уласнага народа.

Недзе ў шоўстым класе я пачала складаць вершыкі. Хватіла мяне наша настаўніца рускай мовы, бо школа, зразумела, была рускай, як і ўсе школы ў абласных гарадах. Але жыло, не змаўкала ў душы бабуліна беларускае, прыгожае і такое роднае для мяне слова. Таму побач з рускімі вершамі сталі спачатку рэдкі, а пасля ўсё часцей з'яўляцца і беларускі.

І ўсё ж першы мой прыз я атрымала на конкурс газеты «Зорыка». Там праходзіў конкурс на лепшы верш аб прыродзе, і Янка Брыль, якому я паслала свае вершыкі, перадаў іх у рэдакцыю. Колькі было гаманы сярод нашых дзетдомаўцаў, калі мне ўрачыста ўручалі той прыз — фотаапарат «Змена»!

Пасля сёмага класа дзетдомаўцаў звязчайна адпраўлялі ў прафтэхвучытшчы — краіне патрэбная была «рабсіла». Большасць дзяўчат з нашага класа пaeхacь ліў Брасцкое швейнае вучылішча. Павінны былі пaeхacь і мы з Мірай, але супраць гэтага ражуча паўсталі пані Фэлія.

— Я бясплатна працавала на гэту краіну сем гадоў, так што мая дачка мусіць скончыць дзесяць класаў за дзяржаўны кошт!

Яна хадзіла па інстынцыях і дабілася свайго, стварыўшы прэдзэнта. Але паколькі дазволілі застацца адной дзяўчыні, наўся паўстанікі напісалі ліст з просьбай дазволіць далейшую адукцыю і мne.

Так мы з маёй слаброўкай сталі хадзіць у гродзенскую школу №7.

Гродна — горад, якому я прысвяціла ўсю мінула вершы. Тыя гады ўзгадваюцца мne як чароўныя. Мы ўжо не хадзілі як вайсковы, шэрагамі — у становую і назад, пад пільнім наглядам выхавацеляк. Мы былі вольныя — і часам пасля школы ішлі на вуліцу Замкавую, да стараўнічых замкаў — Старога і Новага, гулялі па вуліцы Ажэшкі і марылі аб універсітэце ў Мінску.

Хачу ўзгадаць пра чалавека, якога я ніколі не бачыла, але які падарыў нам мноства цудоўных гадзін.

На рагу вуліц Ажэшкі і Савецкай быў некалі маленькі кінатэатр, здаецца, «Спартак». Ягоны дырэктар, «дзядзька Сцёпа», сам быў дзетдомавец, распарадзіўся, каб дзеці-сіроты глядзелі фільмы бясплатна. Адна ўмова — садзіцца на свабодныя месцы пасля таго, як згасне свяцло. Мы з слаброўкай хадзілі туды на кожны новы фільм.

Лаліта Торэс, Міліца Кэр'юс, «Сястра яго дварэцкага», «Сорак першы» — якімі ж шчаслівымі мы вяртаўся на свой Тэлеграфны завулак і да паўночы, забраўшыся ў ложак адна да адной, дзяліліся пад коўдрай уражаннямі, замаўкаючы, калі дзядзька глядзелі туды на кожны новы фільм.

...Мае вершы сталі друкавацца ў рэспубліканскім друку, і аднойчы дырэктарка перадала мне тэлефонную просьбу старшыні гродзенскага аддзялення Саюза пісменнікаў Беларусі Аляксея Карпюка — зайдзіці да яго.

З таго часу ў маё жыццё ўвайшлі Данута Бічэль і Васіль Быкаў, Ларыса Геніюш і Анатоль Іверс, Міхась Васілек і, у першую чаргу, сам Аляксей Карпюк.

Я бязмерна люблю іх усіх — кожны з іх даў мене нешта сваё, адметнае, нечаму навучыць, штосыці адкрыць. Данута рэдагавала маю першую кніжку (хаця на вокладцы пазначаны другі рэдактар), і дапісала канцоўку да аднаго верша:

*I сосны глядзяць, стаўшы
на цыпкі,
Як плешицца ў хваліх чырвоныя
рыбы
(«Вечар на Нарачы»)*

і я на трэцім курсе перайшла на завочнае, а жыць пераехала да цёткі ў Віцебск, бо вярнуцца ў Гродна мне не было куды.

Але нястомны Карпук «дастаў» мне і там. Знайшоў мне ў Гродна працу, дапамог прапісацца. Я працавала і завочна заканчвала ўніверсітэт. Пісала дыпломнную пра Міхася Васілька, навуковым кіраўніком у мене быў Сцяпан Александровіч. Тады ж пачала часта ездзіць у Вільню, займацца архівамі заходнебеларускіх выданняў, што дапамагло мене пазней зрабіць шраг тэлевізійных передач, якія карысталіся вялікім поспехам, таму што пропагандавалі мены імёны, абсалютна невядомыя для шырокага чытчы — паслю Грамады, паэтаў, што пісалі з-за кратак, выдаўшоў забароненых кніг...

Як я шкадую, што нічога з гэтага не захавалася! Відэастудыяк на студыі было няшмат, і сённяшнюю ўнікальную літаратурную перадачу заўтра сціралі падчас запису якой-небудзь пасяюной. Я запісвала Зоську Верас (у мене захоўваючыя яе лісты), Антона Лупкевіча, Паўла Крынчыкі, прафесара-арабіста Антановіча, сябру Грамады і ТБШ.

Помню, у вёсцы Труханавічы запісала трох быльых актыўісташ, якія сядзелі за сваю беларускасць пры паляках, пры немцах, пры Саветах. Старыя людзі прыслалі мене калектыву ліст падзякі, дзе пісалі, што мены пасля тэлеперадачы ўпершыню адчулы сябе людзьмі і што сельсаветаўская начальніцтва пачало з імі вітацца...

Забаўны выпадак быў, калі ехала з Мінска з дыпломам, напішошы на сукенку ромбік аб вышэйшай адукацыі. Нейкі старадрук прычапіўся да мене: маўляў, сапліка такая, сцягнула ў некада ромбік і красуецца. Як я ні даказвала, што маю вышэйшую адукацыю, ён так і не павернуў ды доўга яшчэ сарамаціў мене голасна, на ўвесе вагон. Я заўсёды выглядала маладзейшай за свае гады, і гэта было прычынай розных забаўных рэчаў. Напрыклад, канадскі пісьменнік Кастусь Акула, які скрупулёзна прачытаў мое гісторычныя раманы, аднойчы шчыра сказаў мене: «Ніяк не могу скласці разам твае раманы і цяг! Ну ніяк ты на іх не цягнеш!»

«Няправільныя» сюжэты

...Дык вось, той час у Гродна быў даволі шчаслівы. Першыя ганаравы, першая кватэра, замуства, нараджэнне дзіцяці. Ды ў жніўні 1968-га, калі савецкае войска ўвайшло ў Чэхаславакію, у горадзе імгненна зніклі запалкі, соль, крупы. Не было з чаго зварыць кашы майму вясімісячнаму Руслану. І якаторы раз адчула, што значыць жыць без родзічаў, без анікай падтрымкі. Да таго ж, пачалі пісавацца адносіны з дырэкцыяй студыі тэлебачання, дзе я працавала. Не тыя былі мае героя, уключаючы ансамбль «Лівоны». Пасля іх выступлення «нагарэла» і дырэктор, і рэжысёр Альгісу Дзяргінчысу і, вядома, мене. І за што? За доўгія вялісы, за «несавецкі выгляд». Анекдот у тым, што гэта былі будучыя «Песні», якія зрабіліся візітнай карткай Беларусі, — але пазней, праз колькі там гадоў...

Апроч таго, на мене вісіў і больш цяжкі «гроз»: на распубліканскім семінары творчай моладзі ў 1969 годзе, калі стала вядома, што пішчэра «семінарыстай», у тым ліку і я, атрымала граматы ЦК ЛКСМБ, мы вырашылі ад гэтых узнагарод адмовіцца. Якраз тады з універсі-

На творчай сустэречы. Злева ад Вольгі Іпатавай — яе муж Ягор, справа — прафесар Лідзія Савік, аўтар кнігі «Адна між замкамі» (Жыццё і творчасць Вольгі Іпатавай), паміж імі — мастак Мікола Купава

Вольга Іпатава. 2011 г.

тэта выгналі «нацыяналістаў» А. Разанава і В. Яраца, пачалася хвалі ганенняў на людзей, якія спрабавалі гаварыць аб цяжкім становішчы з беларускай мовай.

Мабыць, такі ўжо быў мой лёс — першай атрымліваш ту ю злашчансную грамату выклікалі якраз мене. Было там шмат журналистаў, а таксама і сакратар ЦК ЛКСМБ Анціпаў. Я ўрачыста абвясціла, што адмаўляюся ад гэтай узнагароды ў знак пратэсту супраць русіфікацыі і ганенняў на інтэлігенцыю.

Цяжка апісаць, што там узнялося! Памятаю, як партрорг Саюза пісьменнікаў А. Кулакоўскі крычаў, што мене пагоняць па шпалах назад у Гродна, а другі заўзяты камуніст абвішчаў, што калі і была такая паэта Вольга Іпатава, то яе з гэтай хвіліны ўжо ніяма. Калі галас скончыўся і ад мене запатрабавалі зараз жа расказацца, я адказала, што не мене далі мене нейкія здольнасці, і не ім іх адбіраць, гэта можа зрабіць адзін Бог. Галас узняўся на нова, але я ўжо не слухала...

Усё гэта зрабіла такое ўражанне на чатырох астатніх, што мены пакорліва ўзялі свае граматы-ўзнагароды, якія, пэўна, палілі ім руки. Што праўда — усе мены ці то сталі, ці засталіся — беларускімі патрыётамі, добрымі творцамі, а таксама, нягледзячы на ўсё, і маймі сябрамі.

Забягачы наперад, скажу, што амаль такі ж самы момант быў у мене 1 лютага 2001 года, калі на Рэспубліканскай нарадзе работнікаў культуры мне, в.а. старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў, далі слова. Я адбівалася ад гэтага «гонару» як магла, бо ведала, што ад мене, як і ад іншых кіраўнікоў семінару I. Шамякін і Я. Брыль.

Кіраўнік дзяржавы акно сорак хвіліна «дэзвянуваў» мене выступленне. Усё гэты час я сядзела тварам да залі і адчывала позіркі больш за чатырохсот чалавек, скіраваныя на мене. Ведаючы, што А.Л. не саромееща ў словах і выразах, я была гатова пры першым жа абраўлівым слове ўстаць і з высокай паднятай галавой выйсці з гэтага залі. У думках я праклада маршрут — вось тут спушчуся са сцены і пайду пасядзіне — спакойна, роўна, не азіраючыся... Але то не спатрబілася — у яго, А.Л., сапраўды нейкі звярыны «нох» на такія рэчы. Затое я назірала сапраўдны сеанс Воланда — спачатку не надта прыязная да яго зала, якая ўзварвалася апладысментамі на мене выступленне, паступова «закалыхвалася», успыхвала смешачкамі...

Вяртаючыся да семінара творчай моладзі, узгадваю, як пасля семінара Анціпаў і яго камсамольская каманда паспешлі з'ехаць, не застаўшыся на традыцыйную вячэрну з шампанскім. З пісьменнікаў з намі засталіся толькі кіраўнікі семінару I. Шамякін і Я. Брыль.

Яны былі трохі разгубленыя. Мянэ аблукнулі «семінарысты» і амаль сілай павялі на ту ю вячэрну, гаворачы, што гэта прынцыпова, што я павінна там быць.

Пры нейкім пахавальнym маўчанні я села, апусціўшы вочы ў талерку. Ніна Шклярова перша ўзняла келіх з шампанскім і прамовіла: «Давайце вып'ем за Вольгу!»

Паўза. Цішыня. Уздымаеща Янка Брыль і кажа: «Гут за некага быў тост. Дык давайце вып'ем за гэты тост!»

І тут усе загаманілі, павесілі, і ўсё пайшло сваім шляхам. Толькі Іван Пятровіч з жalem сказаў мене: «Ты сабе зачыніла дарогу ў літаратуру. Ды, можа, мы нешта выправім».

Пасля былі дзве ці тры ідэалагічныя камісіі з Мінску ў Гродна — як гэта мены, пісьменнікі, выгадавалі такога «монстра» А. Карпук расказваў, што пра гэты вишпадак ён даведаўся ў Мінску, на прыёме ў загадчыка ідэалагічнага аддзела Паўлава. Той «чысціў» А. Карпuka за творы В. Быкава, а пасля дадаў: «А тут яшчэ вашая Іпатава...»

«А што Іпатава? — узгарэўся Аляксей Нічыпаравіч. — Здолна пасялка, цалкам пад майм уплывам...»

Што яму на гэта крычаў раз'яўтраны ідэолаг, ён перадаў толькі В. Быкаву — як мужчына мужчине...

Адным словам, у 1973 годзе (увесь гэты час шлях на распубліканскі друк быў для мене зачынены), я пераехала ў Мінск. А. Кулакоўскі ўшчуваў: «Панаехала вас з правінцыі, ды яшчэ і дысідэнтагу».

Але і Максім Танк, і Іван Шамякін зрабілі ўсё, каб дапамагчы мене і з жыллём, і з працай. Праўда, Леанід Прокша, галоўны рэдактар газеты «Літаратура і мастацтва», толькі праз гады сказаў мене: «Дарагое маё дзіця, каб ты ведала, як мене за цябе дасталася!» — і паказаў рукой верху, што азначала больш высокое, чым у СБП, начальніцтва — мабыць, ЦК.

...Усё гэта дапамагло мене пазней выстойваць у куды больш суровыя часы, калі ўлада гвалтоўна адбравала ў пісьменнікаў Дом літаратараў і паліклініку і спрабавала ўсяляк задушыць наш творчы Саюз.

Мінск надаў мене «другое дыханне». 1970-я гады — аспірантура Літаратуранага Інстытута ў Маскве, кніжкі, якія я пісала як апантанай, творчасць, якая прымушала забывацца на ўсё... Было і яшчэ адно ганенне — калі «Гісторыя №1» Л. Абэцадарскі надрукаваў у «Советскай Беларуссі» разгромны артыкул на мою аповесць «Прадыслава» пра Ефрасінню Полацкую, а абласныя і мноства раённых газет падхапілі гэтае цкаванне. Але яно прайшло для мене амаль непрыкметна, бо мноства лістоў ад розных людзей дапамагло мене асэнсаваць, на колькі ўсё, што тычылася нашай гісторыі, важна для грамадства. Тому з дваццаці сямі маіх кніг са мною дарагі дзве — «Прадыслава» і «За морам Хвальскім».

Нечаканыя сюжэты

...Пра падзеі апошніяга дзесяцігоддзя трэба пісаць асобна. Калі ў 1998 годзе я прыйшла ў Саюз пісьменнікаў працаваць намесніцай старшыні Саюза пісьменнікаў Уладзіміра Някляева, я і падумала не магла, якім драматычнымі стануць для мене наступныя чатыры гады.

Нечаканыя ўцёкі кіраўніка саюза ў Польшчу, пра якія я даведала-

ся з радыё «Свабода», штодзённа барапча за выжыванне творчай арганізацыі, нечарговы з'езд, на якім мене выбралі старшынёй саюза, ліст В. Быкава з падтрымкай маёй кандыдатуры, аспрэчванне гэтага ліста і паўторная падтрымка Васіля Уладзіміравіча, перададзеная праз А. Мальдзіса... Непрыняцце дэмакратычнага курсу Саюза пісьменнікаў усімі маймі трывма намеснікамі і гвалтоўнае адабранне ў нас усіх выданняў, заснавальнікамі якіх мы былі... Таямнічае выкраданне з сейфа дакументаў ХІІІ з'езда і бездзапаможнасць міліцыі... Эканамічная блакада СБП і подлая хлусня стукачоў... І зараз ўсё ўва мі пачынае вібрываць, калі ўзгадваць тэмы дні. Праўда, былі і нечаканыя «радасці». Моцна нас тады даставаў Ціянікоў і ягонае ведамства, якое патрабавала ў нас аплаты(!) за нашы пакоі ў нашым жа ўласным Доме Літаратара. Для мене гэтыя гарылападобны прыслужнік быў асабліва ненавісны: усё Беларусь бачыла, з якай асалодай ён ірваваў нашаражыты сімвал — бел-чырвона-белы сцяг — пасля незаконнага рэферэндуму 1995 года.

Неяк у снежні пасля чарговай атакі я села, абсалютна спустошаная, за стол і ў адчай прагаварыла: «Каб жа цябе чэрці ад нас вынеслі!» Мабыць, бываюць нейкія прарочыя хвіліны, бо не паспела я прыйсці дадому, як пачула па радиё, што Ціянікова знялі... Ягоны наступніца атакаваў нас ужо не так па-сабачы раз'юшана... Але — атакавалі, душылі, сціскаючы нас у самым надзённым — кантактах з чытчамі, матчымасці выказацца. Думалі, што, стварыўшы свой саюз і паабяцаўшы грошы і выданні, яны перацягнуць найбольш таленівіх, а за імі пойдуть астатнія. Прайшыліся — ніводзін з народных пісьменнікаў, нават І. Шамякін, які звойсды падтрымліваў уладу, у «той саюз» не пайшоў.

Магу толькі сказаць — праз усе нягody, праз правакацыі, няnavіsць і расчараванні ў людзях, якіх дзесяцігоддзі лічыла сваімі сябрамі, — я, як некалькігадовы кіраўнік Саюза пісьменнікаў, зрабіла ўсё, што магла (і чаго не магла), каб мы, пісьменнікі, як творчая арганізацыя не сталі на калені перад подлай і хлустівай уладай і захавалі сваю духоўную незалежнасць і матчымасць сказаць тую праўду, без якай чалавечай душа ператвараецца ў ліпкае.

Не магу ўяўіць сябе ў гэтым наскора скляпанным саюзе, які вымушаны ўхваліць рэпрэсіі супраць самых сумленных людзей краіны, спяваны «асану» там, дзе траба сказаць ражуче «не!».

Так што — няхай без кніг, без ганараваў, без друкавання ў дзяржаўнай прэсе, у «чорным спіску», з выкіданнем твах кніг са школьніх праграмаў...

Затое — у ладзе са сваім сумленнем, з душой — боскай іскрай, дадзенай табе як компас у жыццёвым моры. З надзеяй, што твае кнігі, нягледзячы на што, яшчэ паслужаць Беларусі.

Ганені і нягody праходзяць, яны не вечныя. І зараз я чакаю пірамені, як магу, спрыяю табе, каб яны наступілі. Два гады табе зрабіла тое, пра што марыла доўгія гады, — праехаць па Беларус

► МУЗЫЧНЫЯ СУСТРЭЧЫ

MESSAGES FROM SWEDEN, альбо з БЕЛАРУСІ З ЛЮБОЎ...

Анатоль МЯЛЬГУЙ

Беларусы здагадваліся, што сучасную шведскую культуру і літаратуру можна назваць квінтэсценцыяй еўрапейскага светаадчування, і ў той жа час яна — захавальніца жыватворнай сілы сваіх шматвяковых каранёў.

Так, здагадваліся, а цяпер у нас з'явілася магчымасць у гэтym упэўніцца: у беларускай сталіцы з поспехам праішлі дні культуры Швецыі-2011. Ініцыятарам і рухавіком гэтай культурнай акцыі стала Амбасада Швецыі ў Беларусі і яе шэф Стэфан Эрыксан. Гэты чалавек добра вядомы беларусам шчырым стаўленнем да ўмацавання шведска-беларускіх адносін як у галіне культуры, так і ў эканоміцы ды турызме.

Здзівіла беларускіх прыхільнікаў шведской культуры і разнастайнасць праграмы Дзён. Слухачоў чакаў канцэрт шведскага медыевальнага гурта «Hedningarna», сумесныя выставы і літаратурныя чытанні, а таксама канцэрт камернага хору Святога Юханэса і шмат іншага. Яшчэ адна «нечаканая чакана» — прэзентацыя беларуска-шведскага музычнага праекта «Чара», якім парадаваў шведскіх і беларускіх слухачоў вядомы спявак Зміцер Вайцюшкевіч. Нагадаю, што прэм'ера гэтага альбома Вайцюшкевіча і яго «WZ-Orkiestra» ўжо праішла ў Паўднёвым тэатры Стакгольма і мела вялікі розгасл сярод тамтэйшых слухачоў і прыхільнікаў музычнай паэзіі.

Цяпер прадстаўнікі шведской амбасады запрасілі слухачоў у сталічны Палац ветэранаў, у якім і адбылася прэзентацыя праграмы на вершы шведскіх паэтаў Катарыны Фростэнсан, Кенэта Клемэтса, Крыстофера Леандэрэра, Барбру Ліндгрэн у перакладах Алеся Разанава, Рыгора Барадуліна, Дзмітрыя Плакса і Алеся Лукавенка. На дыску гучыць песня і на верш Андрэя Хадановіча. Траба адзначыць, што для больш дакладнага музычнага пераасэнсавання ўзору ў сучасной шведской паэзіі

Зміцер змяніў склад свайго гурта, запрасіўшы вядомых інструменталістаў — Масуда Талібані, які граў на перкусіі і персідскім датары, а таксама цымбалістку Таццяну Грышук. Гэтыя музыканты ўносялі ў ансамбль гучанне «WZ-Orkiestra» шмат новых і не зусім звыклых фарбаў.

Праграма пачалася песьняй на верш Клемэтса ў перакладзе Разанава. Гэта вельмі сімвалічны пазытычны твор, у якім пераплятаюцца элементы шведскага старажытнага фальклору, народных паданняў і казак. У выкананні Зміцера гэтыя радкі набылі своеасаблівую псіхадэлічную афарбоўку, а сам твор з песьні пераўтварыўся ў музычную сюіту паводле сучаснай шведской паэзіі. Трэба адзначыць і вельмі тонкую працу перакладчыка, які імкнуўся з дапамогай арсеналу роднай мовы асэнсаваць нюансы пазытычных радкоў К. Клемэтса. І хоць спадар амбасадар Эрыксан і выканайца З. Вайцюшкевіч час ад часу падкрэслівалі своеасаблівую меланхолічнасць і дэпрэсіўнасць шведской паэзіі, беларускія слухачы добра прымалі сімвалізм і наватарства аўтараў.

На верш «Эльсе» Крыстофера Леандэрэра Зміцер Вайцюшкевіч на стварыў даволі рытмічную кампазіцыю выразнай рамантычнай накіраванасці:

*Ты зусім не там, дзе няма цябе
нічога няма там, дзе цябе няма.
Я нават каву п'ю з твойго позірку...*
(пераклад Р. Барадуліна)

Кампазіція «Эльсе» — сапраўдны хіт даволі роўнага ў музычным плане альбома «Чара».

Кампазіцію «Ліст» на верш Катарыны Фростэнсан упрыгожыла сола на кларнече, якое выканай Зміцер Вайцюшкевіч. А вось філасофская кампазіція «Ёсць тунэль», у якой паэтам Крыстоферам Леандэрэрам асэнсоўваюцца катэгорыі жыцця і смерці, была ўпрыгожана дутзам датара Масуда Талібані і гітарыстым партыямі Алега Івановіча. Што ж да вакальных партыяў, то ў песні «Ёсць тунэль» Зміцер Вайцюшкевіч выкарыстаў метад, характэрны для рэпу — чытанне тэксту ў рэчытатыўнай манеры.

Вельмі тонкім падыходам да пазытычнага радка, судаўносін іх з музыкай і аранжыроўкамі музыкантамі гурта «WZ-Orkiestra», адроніваліся і іншыя творы з альбома «Чара». Мо таму беларускія слухачы так цёпла прынялі такія песні, як «Не анёлы і не цені» на верш усё таго ж Крыстофера Леандэрэра, «Першая» і «У святле месяца» аўтарства Катарыны Фростэнсан. У гэтых творах аўтарам музыкі і аранжыроўшчыкамі выкарыстаныя разнастайныя элементы: ад джазавых інстру-

Зміцер Вайцюшкевіч

Уладзімір Някляеў і Зміцер Вайцюшкевіч

Стэфан Эрыксан

ментальных імправізацый да рытмаў рамантычнага танга і лёгкіх кабарэтных мелодый, звычных для ёўрапейскага слыху. Асабліва ѡцільна пачуцці слухачоў выклікала кампазіцыя на верш Кенэта Клемэтса «З кары яе твар», прысвечаная шведскім бабулям. Але радкі песні можна было б смела аднесці і да бабуль беларускіх, якія праз гады пранеслі жыццёвае святыню і любоў да сваіх блізкіх. Гэта іх родніць, незалежна ад краіны пражывання! Падчас выканання песні вызначыўся сваёй вітузнасцю Вячаслаў Сяргеенка, які грае на кантрабасе.

У альбоме З. Вайцюшкевіча прадстаўлены і песні пра мужчын, як пра шведскіх, так і пра беларускіх. Пряхарактар і звычкі першых распавядайд паэт Крыстофер Леандэрэ, за другіх «трымаў адказ» Андрэй Хадановіч. Разам у іх атрымалі ў нечым сходны іранічны партрэт сучаснікаў мужчынскага роду. Пры чым шведскія мужчыны «адменна гатуюць і ніколі не змешваюць колеры ў пральны машыне», а беларускія — і ў нашых умовах застаюцца «чыстым аб'ектам для кахання»...

Другое аддзяленне канцэрта Зміцера Вайцюшкевіча было прысвечана 10-гаддзю гурта «WZ-Orkiestra». Для гэтага была выкарыстана креатыўная ідэя — нагадаць слухачам па адной песні з больш чым 15 альбомаў Вайцюшкевіча! Таму слухачы з задавальненнем успаміналі дыскаграфію выканайца ўшчыра адорвалі іх апладысментамі, калі гучалі кампазіцыі Зміцера і гурта «WZ-Orkiestra» з альбомаў «Балады і песні», песні на вершы У. Каараткевіча, Л. Дранько-Майсюка, А. Камоцкага, Р. Барадуліна, У. Маякоўскага і прысутных у зале Г. Бураўкіна і У. Някляева. Дарэчы, Уладзімір Пракопавіч падчыркыў волескі слухачоў уручы ў Зміцеру памяці знак кампаніі «Гавары праўду!».

Нагадаю, што не так даўно ў Швецыі пабачыў дыск пад назвай «Messages From Belarus», які прадстаўлюе шведскім слухачам лепшыя творы беларускай рок-музыкі. І вось цяпер Зміцер Вайцюшкевіч альбомам «Чара»робіць жэст у адказ — прадстаўляе своеасаблівы Messages From Sweden — знаёміць нашых слухачоў з узорамі шведской паэзіі па-беларуску. Як зазначыў у прадмове да альбома амбасадар Швецыі ў Беларусі С. Эрыксан: «Зміцер — смелы чалавек у жыцці і ў творчасці, і я рады, што ён узяўся напісаць музыку да вершаў шведскіх паэтаў. На гэтым дыску вы пачуце новага Вайцюшкевіча...» Гэтыя слова спадара Эрыксана напоўніцу спраўдзіліся падчас прэзентацыі беларуско-шведскага праекту «Чара».